

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Rigorózní práce

Utváření «eurožargonu» v češtině

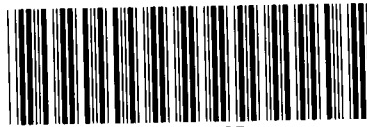
2004

Mgr. Marie Černíková

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Petr Mareš, CSc.

RD 160

1999/2000

2551118195

Filozofická fakulta
Univerzity Karlovy v Praze

Ráda bych poděkovala Doc. PhDr. Petru Marešovi, CSc. za velmi cenné připomínky, rady a trpělivé a metodické vedení, spolupracovníkům Koordinačního a revizního centra Úřadu vlády za zajímavé podněty pro tuto práci. Dovoluji si připojit díky i celé své rodině, zejména pak mamince za nezměrnou podporu.

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a s využitím uvedené literatury.

V Praze dne 1. března 2004

OBSAH

	strana
Úvod	5
1. Potvrzení teorie existence eurožargonu	7
1.1 Hledisko sociolingvistické	7
1.2 Hledisko tematické	7
2. Použitá terminologie	8
3. Neologismy	9
4. Co bylo v této oblasti již publikováno	10
4.1 V oblasti slovní zásoby	10
4.2 V oblasti jazyka Evropské unie	11
5. Historie Evropské unie	11
I. Analýza terminologie Evropské unie	14
I. A Překlady legislativy EU	14
1. Požadavky na jazyk a styl českých textů	15
1.1 Požadavek na jednoznačnost a přesnost	15
1.2 Požadavek na ustálenost, jednotnost a důslednost	16
1.3 Požadavek na neexpresivnost	19
1.4 Požadavek na srozumitelnost	19
1.5 Struktura Evropského práva	20
2. Zvláštnosti jazyka Evropské unie	21
2.1. Případ <i>establish</i>	21
2.1.1 Právní zakotvení termínu	22
2.1.2 Výskyt výrazu <i>establish</i> v legislativě EU	22
2.1.3 Nepřijaté varianty překladu	24
2.1.4 Řešení tohoto problému v úředních jazycích EU	25
2.1.5 Názory odborné veřejnosti na překlad <i>establish</i>	26
2.1.6 Přijaté řešení překladu	27
2.2 Případ <i>tendr</i>	27
2.3 Případ vnitrostátní x národní	31

I. B Publikace o Evropské unii**Eurožargon v popularizačním textu 34**

1.	Příklad srovnání jazyka legislativy a popularizačních textů	34
2.	Slova cizího původu	36
2.1	Případ „ <i>environmentální</i> “	39
2.2	Srovnávací tabulka	41
3.	Terminologická neustálenost	42

II. Obsahová stránka legislativy EU 43

1.	Terminologie z oblasti zemědělství	43
2.	Názvy a jejich zkratky	47
2.1.	Zkratky	47
2.1.1	Užívání zkratk v právních předpisech EU	48
2.2.	Názvy organizací	49
2.2.1	Názvy s předložkou	51
2.2.2	Názvy výborů	52
3.	Vznik nových pojmenování	52
4.	Stručný slovník eurožargonu	54

III. Stane se z eurožargonu dřevěný jazyk? 58**Závěr 61****Příloha 62**

Proces překladu právních textů

Úvod

Každá profesní, někdy i sociální skupina užívá vlastní zvláštní odborný slovník, dává slovům jiný význam nebo vytváří novotvary. Výrazný je např. slang ve stavebnictví, v hoteliérství, rodině. Jedná se většinou o nespisovnou vrstvu jazyka, jen některá slangová slova se stanou součástí spisovné češtiny. I zaměstnanci Evropské unie si při neformálních setkáních jistě vytvořili vlastní slang, který nás ovšem z hlediska češtiny zatím nezajímá a který by se jistě i těžko analyzoval. Pozoruhodné ovšem je to, že i termíny, které souvisejí s Evropskou unií a používají se v právních textech a patří tedy do spisovného jazyka, nazývají úředníci evropských institucí „eurožargonem“. Vzhledem k našemu vstupu do Evropské unie a s tím spojené povinnosti pořídít české překlady všech právních textů EU máme jedinečnou možnost zabývat se vytvářejícím se českým „eurožargonu“. Tato situace je o to výjimečnější, že po našem vstupu do Evropské unie se většina právních předpisů EU bude překládat v Bruselu a nebude tedy již přímý kontakt s tímto procesem.

Rozsáhlost slovníku „eurožargonu“ je dána značnou rozsáhlostí textů – jedná se o více než 80 000 stran jen právních předpisů, nehledě na ostatní dokumenty, a tedy i velkým počtem uživatelů tohoto jazykového útvaru, a poměrně dlouhou dobou, během které se vytváří a vytvářel. Vždyť od založení Evropské hospodářské společnosti uplynulo téměř padesát let. Nová organizace evropských států a zejména jejich odlišné financování, které zajišťuje rovné tržní podmínky, srovnatelné právní a podnikatelské prostředí ve všech členských státech Společenství si pro uskutečnění tohoto cíle v praxi žádá vznik nových institucí, orgánů, finančních mechanismů a prostředků, jejichž úkolem je zajistit podobnou životní úroveň ve všech členských státech. Nové orgány a způsob uspořádání, odlišný od ostatních rozvinutých států, vytvořily zejména v oblasti financí a politiky novou realitu, kterou odráží i obohacení slovníku. A pro nová slova, sousloví a zkratky se postupně mezi bruselskými překladateli a úředníky vžil název „eurožargon“. Se vstupem České republiky do EU se právní texty EU překládají do češtiny, v rámci propagace vstupu do EU se píše o EU a jejich členských státech, se specifickým jazykem Evropské unie se tak seznamují i čeští odborníci.

Organizace evropských států – ať již Evropské hospodářské společenství nebo Evropské společenství, nesoucí nyní název Evropská unie (EU) - vytvořily statisíce stránek právních i dalších textů, které díky svému rozsahu i téměř padesátileté historii představují pro jazykovědce ucelený studijní materiál, který lze podrobit terminologické analýze. Pro komparatisty a překladatele je zajímavé srovnávat různé typy překladů a prolínání jazyků EU, neboť každý z jazyků členských států EU je i jedním jazykem EU. Překlad tak rozsáhlých textů je oříškem i pro počítačové odborníky, kteří musí zajistit rychlý a ve všech jazycích stejný způsob přenosu dat.

V této práci představíme proces překladu legislativy EU do češtiny a vznik části české odborné terminologie z oblasti problematiky Evropské unie. Nejvíce s ní pracují odborná pracoviště a státní orgány, kterým byl proces přípravy České republiky na vstup do EU svěřen. Vycházíme z předpokladu, že pokud odborná pracoviště připravují překlady evropských právních předpisů, které se současně se vstupem našeho státu do Evropské unie stanou součástí české legislativy, a pokud bylo vydáno několik příruček a článků popularizujících vstup do EU, musí se „eurožargon“ promítnout i do českých textů. Jeho spisovnou podobu v právních textech tvoří tým překladatelů a revizorů při Úřadu vlády České republiky, kteří z angličtiny, francouzštiny a případně němčiny pořizují překlady právních

předpisů EU. Vzhledem k tomu, že s přípravou na vstup České republiky do EU se ve sdělovacích prostředcích představují dosud nepublikovaná témata, předpokládáme, že nová skutečnost s sebou přinese i novou slovní zásobu. V této práci se budeme též zabývat vztahem použité slovní zásoby v českých překladech legislativy EU a slovní zásoby použité ke stejnému tématu v popularizačních příručkách vydaným ke vstupu České republiky do EU. Zajímá nás v čem se terminologie liší, tj. jak se za krátkou dobu necelých deseti let příprav na vstup do EU vytvořila a rozšířila z Úřadu vlády mezi odborná pracoviště. Zabýváme se tím, jaký jazyk ve spojení s Evropskou unií české popularizační příručky používají, protože i v členských zemích Evropská unie komunikuje o svém dění přes tento komunikační kanál.¹

Prvním zdrojem studijních materiálů, z nichž čerpáme příklady „eurožargonu“, jsou popularizační² příručky o Evropské unii vydávané Ministerstvem zahraničních věcí, které jsou součástí komunikační strategie vlády ČR pro vstup do EU. Většinou se jedná o překlady textů z anglických originálů, v případě různých průvodců Evropskou unií se pak čeští autoři zamýšlejí nad tím, jakou změnu přinese vstup do Evropské unie pro různé sociální skupiny. Jde tedy o populárně vědecký jazyk.

Druhý zdroj představuje revidované znění překladů legislativy Evropské unie, pro veřejnost z větší části dostupné na internetu, z části vycházíme z interní databáze Lotus Notes Koordinačního a revizního centra úřadu vlády a databáze ISAP. Česká republika musí vlastně se vstupem do EU po právní stránce „dohnat“ státy EU a po jejím vstupu do EU začlenit většinu již platné evropské legislativy do svého právního systému. Z jazykového hlediska by zde použitá terminologie měla být závazná, tj. termín, kterým se popíše daná skutečnost v českých překladech legislativy EU, by se měl použít ve stejné souvislosti v jazyce sdělovacích prostředků i v popularizačních příručkách. Představíme způsob překladu legislativy EU. Jedná se o překlady nejčastěji z angličtiny a francouzštiny, jen velmi okrajově z němčiny.

„Eurožargon“ můžeme nejlépe analyzovat a popsat, pokud se budeme zabývat právě právní terminologií, která má v členských státech Evropské unie zásadní význam. V publikaci o Evropské unii se uvádí: „Unie, resp. Společenství je Společenství práva“. I proto je rozsahem největší část této práce věnována legislativě EU a je v ní i těžiště analytických postupů. Z praktických důvodů veškeré termíny, které dle našeho názoru lze označit jako „eurožargon“, píšeme kurzívou.

Jakým jazykem se bude komunikovat o Evropské unii, ovlivní na jedné straně způsob, jakým bude českými mluvčími vnímána. Na druhé straně evropská problematika s velkou pravděpodobností ovlivní i slovní zásobu češtiny. Vždyť uživatelé jazyka jsou velmi citliví na změny, zejména na použití cizích slov. Pavel Eisner [1992] napsal v této souvislosti, že uživatelé jazyka velmi vnímají jakéhosi ducha jazyka, dojde-li k jeho narušení, rázem to většina vnímá negativně. „Je to veličina pro náš cit reálná, pro náš rozum pomyslná. A dále: naše cítění uvádí toho ducha češtiny v bezprostřední spojitost s duchem češství, s podstatou principu národního.“ Vstupem do EU se česká kultura přiblíží kulturám ostatních členských států a může být na jedné straně obohacena a na druhé straně, protože reprezentuje početně malý stát, bude možná muset vynaložit pro své prosazení a zviditelnění větší úsilí. Volba terminologie spojené se vstupem do EU a s jejím právním řádem může být proto o to citlivější otázkou.

¹ Evropská unie o svém dění informuje přes tiskové oddělení - neexistují skutečné evropské noviny nebo časopisy. Jedinou výjimkou jsou „Euronews“.

² Dle Poštolkové [1984] používáme v této práci termín popularizační text

1. Potvrzení teorie existence „eurožargonu“

1.1 Hledisko sociolingvistické

Název „eurožargon“ pochází z okruhu bruselských byrokratů, překladatelů a evropských politiků. Užívá se pro označení slovní zásoby typické pro Evropskou unii, její organizaci a instituce. Vzhledem k tomu, že se problematice eurožargonu věnujeme v celé práci, budeme nadále psát tento termín bez uvozovek. Eurožargon již svým názvem, který je v češtině i jazycích EU novotvarem, evokuje, že se jedná o novou realitu. Pro P. Hausera [1986] označení slova za neologismus závisí na společenských podmínkách a na společenském hodnocení, tj. chápání jako neologismus rozhoduje to, zdali ho jako nové pocítují uživatelé jazyka. Potvrzení či vyvrácení teorie eurožargonu závisí tedy na tom, jak terminologii Evropské unie pocítují uživatelé jazyka. Zdali ji vnímají jako něco zvláštního a výlučného, či nikoliv. Vzhledem k tomu, že se většinou nová slova a sousloví, jako např. *strukturální fondy*, *Úřední věstník Společenství* a zvláště jsou-li cizího původu, jako např. *subsidiarita*, *integrační proces*, *acquis Společenství*, *komunitární právo*, uživatelům vybavují pouze ve spojitosti se vstupem do Evropské unie, tato teorie se potvrzuje.

Než jsme přistoupili k psaní této práce, zamýšleli jsme se nad názvem pro popisovaný útvar, tedy jazyk Evropské unie. Zpočátku jsme totiž chtěli používat termín „eurojazyk“. Když jsme se zeptali českých překladatelů a revizorů, kteří byli na stáži v sídle Komise, reagovali slovy: „A to myslíte to, čemu se v Bruselu říká eurožargon?“ Přiklonili jsme se k tomuto označení, protože je mezi odbornou veřejností všeobecně známé a i pro neoborníky se jeví jako srozumitelné. Potvrzuje to i skutečnost, že většina laiků, když byla tázána na to, zdali má představu, co je to eurožargon, odpověděla, že je to jazyk Evropské unie. Tento výraz jsme zvolili proto, že splňuje jednu z důležitých vlastností termínů, a to jednoznačnost. Uvědomujeme si jeho nevýhodu - nepřesnost, která spočívá v tom, že označení „žargon“ by napovídalo, že se jedná o nespisovnou jazykovou vrstvu, ovšem většina slov takto označovaných je spisovná.

1.2 Hledisko tematické

Prostředí svébytných států spojených v jeden útvar zvaný Evropská unie je svým úzkým ekonomickým propojením, obranou, politickou a právní provázaností ve světě v současnosti ojedinělým uskupením. Z toho vyplývá, že na politický, ekonomický a právní systém Evropské unie nelze mechanicky aplikovat stejný slovník, jaký jsme zvyklí používat u ostatních států s podobnou ekonomickou a politickou úrovní. Důkazem mohou být některé příklady zmiňované v části I A. Vyplývá z nich, že česká terminologie, byť je zdánlivě podobná, plně neodpovídá legislativě EU. Právní řád EU totiž jednak představuje jakési zevšeobecnění právních systémů členských států EU, jednak je výsledkem dohody členských států na klíčových bodech. Může se tedy lišit odborná terminologie právní i neprávní.

Termín, který nemá obdobu v právních textech členských států Evropské unie, je např. právo usadit se, v angl. „establish“, analyzovaný v části o Zvláštěnostech jazyka Evropské unie.

Slovník eurožargonu

Dalším potvrzením existence eurožargonu jsou různé typy slovníků nesoucí tento či podobný výraz ve svém názvu. Příkladem může být např. slovník «Eurojargon, a dictionary of European Union, s podtitulem acronyms, abbreviations, sobriquets». Jedná se o slovník výkladového typu, pod „a“ najdeme např. „acquis communautaire“, „acta“, zkratku ACTIP. atd...

2. Použitá terminologie

Celá práce analyzuje českou terminologii jazyka Evropské unie. Pro potřeby tohoto textu je tedy nejdůležitější stanovit, co myslíme pod pojmem **termín**. V tomto případě vycházíme z definice, kterou udává [Poštolková 1984]. „Termín se na rozdíl od slov běžně sdělovacího jazyka (neodborných slov, netermínů) vyznačuje kognitivním, tj. racionálně pojmovým významem, založeným na teoretickém poznání.“ Tj. všichni uživatelé nemusí bezpodmínečně ovládat význam termínu, jeho znalost většinou závisí na výši odborného vzdělání. „V širším smyslu, v slovní zásobě češtiny označujeme jako termín slova (slovní spojení) z různých oborů s ustáleným a definovatelným kognitivním významem.“ [Poštolková 1984].

Termín je typ v rámci pojmenování: „**Termín** je pojmenování pojmu v systému pojmů některého vědního nebo technického oboru. Na rozdíl od neterminologického pojmenování, které bývá často víceznačné, a jehož význam závisí na kontextu, v němž je ho užito, bývají termíny **zpravidla jednoznačné**, na kontextu **nejsou závislé** a dá se jich užívat i **izolovaně**.“ [Poštolková, Roudný, Tejnor, 1983]

Pokud se týká výše zmíněné jednoznačnosti Hauser, [1986] připomíná, že existuje mnoho termínů, které jsou jednoznačné jen v hranicích jednoho oboru. V tomto případě se jedná např. o výrazy *pilíř* Evropské unie, svoboda *usazování*, které mimo obor mezinárodního práva mají neterminologický význam. Ve stejné knize Hauser připomíná, že „jednovýznamovost odborných názvů neznamená jedinečnost“. Tak např. směrnice, nařízení či doporučení neoznačují jeden denotát, ale celou třídu. V praxi existují tyto právní akty v různých konkrétních podobách.

Tato práce pojednává zejména o termínech, jejich tvoření a analýze. Několik poznámek jsme věnovali rozlišení termínu od jiných pojmenování z hlediska překladatele. Termín totiž musí být v právním textu překládán vždy jednotně. Pokud ovšem překladatel není odborník na danou oblast, neumí hned určit, zdali se jedná o termín, či nikoliv. Odhaduje na základě kontextu nebo srovnáním s jinými právními předpisy.

Většinu překladu právních předpisů EU pro Úřad vlády vytvořila překladatelská agentura Presto. Pro potřeby překladatelů udává následující definici termínů:

„Termínem, se nemyslí vždy jedno slovo; to bude ve skutečnosti velmi řídký případ. Naopak většinou bude termínem soubor více výrazů, ba i celý větný úsek.“ Pro překlad právních textů je totiž důležité, v případě opakujících se částí textů, zachovávat vždy stejné znění. K správnému výběru termínů agentura dodává:

„Termínem se rozumí výraz, který má ustálený přesný význam a který je proto překládán vždy stejně. Je několik vodítek, jak termín „rozeznat,“:

- a) termínem není jen jednotlivé slovo. Naopak, takový případ bude velmi řídký; mnohem spíše se bude jednat o sousloví, třeba i značně rozsáhlé;
- b) termín má jediný přesný význam. Proto nemohou být termíny slova, která lze používat v mnoha souvislostech (jako např. „contract“, „measure“, „provision“). Taková slova se však mohou stát součástí termínů v širších spojeních.
- c) termín je odborný výraz. Výrazy běžně užívané (v právním textu) nejsou termíny, i když je jejich překlad ustálen;
- d) některý výraz může být termínem jen v určitých souvislostech. Např. slovo „authorize“ není termínem, lze je překládat jako povolit, schválit, uznat, zmocnit, pověřit aj. V souvislosti s jediným úkonem – například udělením povolení dovozu zboží nebo autorizací zkušební laboratoře – se však může stát termínem, jehož schválení je třeba získat od resortu. V takovém případě je zvláště důležité uvést daný výraz i s kontextem;
- e) znakem vyplývajícím z povahy termínu je i to, že se ve všech jazycích překládá konzistentně, zatímco výrazy s vágnějším významem se překládají různě.“

3. Neologismy

V celé práci se vlastně zabýváme novou slovní zásobou. Již samotný název práce „eurožargon“ je neologismem. Dříve než začneme analýzu textu, představíme pojetí neologismů v této práci. Autoři Jelínek a Styblík v knize *Čtení o českém jazyku* [1971] uvádějí: „Původce nových slov většinou neznáme, slova vznikají v pracovní činnosti lidí, mezi nimi se šíří. Je to jako v pohádce: kde se vzalo, tu se vzalo – a nové slovo tu je.“ Zvláště evropských neologismů je to, že u nich můžeme někdy znát i autora – překladatelské centrum v Bruselu, v případě současného překladu a revize právních textů do češtiny to jsou pracovníci Koordinačního a revizního centra Úřadu vlády. Máme tedy výjimečnou příležitost sledovat hledání termínů.

První knihou zabývající se neologismy byla *Co ve slovnících nenajdete* od Zdeňky Sochové [1994]. V této práci jsme vycházeli ze Slovníku neologismů [1998], jedné z největších prací svého druhu, která kdy vyšla v České republice, v ní bývají za neologismy označovány „nová pojmenování, nová slova, nové jednoslovné i víceslovné výrazy, slova s novými významy.“ Pohled na jazyk Evropské unie z hlediska nové slovní zásoby je velmi důležitý, protože nová realita, nové právní prostředí a jiný přístup k životnímu prostředí, chápání světa s sebou přináší i nová pojmenování skutečnosti. Každý jazyk musí posoudit, jak se skutečnost, kterou vyjadřuje evropské právo, kryje v daném jazyce s již existujícím termínem. Pokud pro ně jazyk zatím nemá označení, je třeba ho najít. V oblasti zemědělství se např. až Evropská unie začala více zabývat tzv. spokojenou existencí zvířat při dopravě, v místech chovu – anglický termín je *animal welfare*. V české zemědělské terminologii sice existovalo několik výrazů pro ohleduplné zacházení se zvířaty, které ale nebylo třeba nijak sjednocovat. Až legislativa Evropské unie, která této problematice věnuje několik předpisů, si vyžádala najít vhodné jednoznačné termínu. Dokladem významu tohoto termínu je i publikace, kterou vydal Svaz chovatelů prasat v Čechách: „Zásady „welfare“ v chovech prasat“.

Důležitost neologismů v koncepci této práce dokládá i fakt, že na konci práce jsme zařadili stručný slovník nových slov: „český eurožargon“.

Vymezení neologismů není jednotné, liší se zejména v tom, zdali jako neologismus chápeme i slova ve slovní zásobě již existující, ale mající nový význam. Tento slovník, viz shora uvedená definice, je zařazuje. Takto široké chápání neologismů potřebám této práce vyhovuje, protože legislativa Evropské unie, která vychází z jiných principů a základů než české vnitrostátní právo, dává některým termínům trochu jiný význam. Můžeme tak sledovat terminologické odchylky českého právního a odborného názvosloví od názvosloví Evropské unie. V této práci se tedy zabýváme slovy přejatými, zkratkovými a novými pojmenováními majícími jiný, rozšířený nebo posunutý význam ve vztahu k původnímu v češtině vžitému, jako např. svoboda usazování.

Okazionalismy

V této souvislosti by bylo zajímavé sledovat i okazionalismy. Ovšem vzhledem k tomu, že je historie českého eurožargonu příliš krátká, je těžké odhadnout, které termíny se neudrží ve slovní zásobě a stanou se tzv. okazionalismy. Dá se předpokládat, že se jimi stanou ty, které se nebudou používat často a které novinářský jazyk bude nahrazovat jinými pojmenováními, než jaká se uvádějí v právních textech. V současné době to je např. termín *komunitární*, který se běžně používá ve sdělovacích prostředcích, avšak překlady právních předpisů se mu stále vyhýbají jakožto cizímu slovu a nahrazují ho opisem: právní předpisy Společenství, právo Společenství, duch Společenství.

4. Co bylo v této oblasti již publikováno

4.1 V oblasti slovní zásoby

Tato práce pojednává obecně o terminologii jazyka Evropské unie, o jazyce, který se s tímto tématem spojuje a o podobě překladů právních textů EU do češtiny. Opíráme se tedy o práce z oboru terminologie, slovní zásoby.

Z oblasti terminologie základní, spíše však vědecko-popularizační příručkou, je studie *O české terminologii* autorů Poštolková, Roudný, Tejnor vydaná v Malé jazykové knihovně nakl. Academia 1983. Tato kniha je určena pracovníkům působícím v různých vědních oborech, kteří se zabývají sjednocováním odborného názvosloví. Uvádí základní principy tvoření termínů, tendence ve způsobech pojmenování, analyzuje vlastnosti termínů, představuje slovníky.

Vědeckým pojednáním o slovní zásobě a termínech je práce Běly Poštolkové *Odborná a běžná slovní zásoba současné češtiny*, která byla vydána v nakladatelství ČSAV [1984]. Kromě podrobné teoretické části se autorka zabývá rozbořením odborných, popularizačních a uměleckých textů. Na základě jejich rozboru zkoumá procesy terminologizace a determinologizace.

4.2 V oblasti jazyka Evropské unie

Pokud je nám známo, jazykem Evropské unie z lingvistického hlediska se nezabývá žádná práce. Pouze rigorózní práce Markéty Vavrochové z Právnické fakulty UK se v jedné ze svých částí zabývá procesem překladu právních textů legislativy EU. Z tohoto důvodu velkou část věnujeme představení jazyka Evropské unie, neologismům s ním spojených.

5. Historie Evropské unie

V této části krátce shrneme historii této organizace. Každý totiž, komu se dostane do ruky odborný nebo čistě právní text vydaný institucemi Evropské unie, v něm najde odkazy tři na základní Smlouvy, tj. Smlouvu o založení Evropského hospodářského společenství, Smlouvu o založení Evropského společenství, nazývanou dle místa podpisu Římská, a Smlouvu o založení Evropské unie nazývanou pak Maastrichtská smlouva. Znění zejména dvou posledně jmenovaných smluv se často, např. na internetových stránkách EU, nachází v tzv. konzolidovaném znění, tj. takovém, které vychází z původní Smlouvy, a text nové Smlouvy je vyznačen formou pozměnění ustanovení předešlé Smlouvy. Tj. text Smlouvy o založení ES vychází z textu Smlouvy o založení EHS a nová ustanovení a pozměnění článků jsou k ní dodána. Takový text tedy bývá delší než vlastní text Smlouvy. Protože k správnému pochopení právních textů je tedy důležité znát jejich návaznosti a souvislosti, dovolíme si udělat malé okénko do dějin EU. Myšlenka sjednocení, která se v současné Evropské unii konkrétně odráží zejména v ekonomické oblasti provázaností jednotlivých průmyslových odvětví přes hranice evropských států, má dlouhou historii ve snahách o politické sjednocení evropských států s hlavním cílem jejich lepší obrany.

Snaha vytvořit jednotnou Evropu sahá až do středověku a jejími nositeli a propagátory byli nejen v této souvislosti často zmiňovaný Jiří z Poděbrad, ale i např. Karel Veliký, Napoleon I., kancléř Metternich. K velmi významným pokusům o integraci došlo ve 20. století. Po I. světové válce, která postihla evropský kontinent způsobem do té doby nepředstavitelným, vznikl v tehdejší společnosti silný pocit nutnosti vytvořit prostředí, v němž by k podobné situaci již nemohlo dojít, a zabránit tím opakování katastrofy takového rozsahu. Tento pocit se stal živnou půdou pro unifikační myšlenkové proudy, z nichž nejsilnější byl panevropanismus – ideová koncepce a politické hnutí založené na myšlence integrace Evropy po vzoru federace Spojených států amerických³. Celková situace však nebyla snahám o

³ Zakladatelem a hlavním ideologem byl hrabě Richard Coudenhove-Kalergi (1894–1972), který roku 1923 založil nevládní organizaci „Panevropské hnutí“; téhož roku vydal knihu „Paneurope“, v níž nabízí alternativu k pesimistickým vyhlídkám na budoucnost Evropy – alternativní řešení spatřuje v jejím sjednocení. K přívržencům této myšlenky patřili například Otto von Habsburg, Tomáš G. Masaryk, Winston L. S. Churchill a Konrád Adenauer. Po II. válce se panevropanismus aktivizoval v institucionalizovaných formách evropanství, z nichž

sjednání dostatečně nakloněna, což dokazuje i selhání iniciativy tehdejšího francouzského ministerského předsedy Aristida Brianda (jednoho z nejbližších spolupracovníků hraběte Coudenhove–Kalergiho), který v r. 1929 ve svém proslovu před Shromážděním Společnosti národů navrhl zřízení Evropského federativního svazu (spojení, které mělo fungovat nejen v hospodářské, ale i politické a sociální oblasti). Znovu se téma Spojených států evropských objevuje až 19. 9. 1946 v projevu W. Churchilla ve švýcarském Curychu.

V souvislosti s realizací Marshallova plánu a následným vznikem Organizace pro ekonomickou spolupráci se ukázalo, že cesta jednotlivých integračních kroků, zejména v hospodářské oblasti, bude zjevně schůdnější než celková politická integrace, ke které se mnoho vlád stavělo se zřejmou neochotou⁴. Za počáteční impuls integračního procesu můžeme považovat prohlášení tehdejšího francouzského ministra zahraničí Roberta Schumana ze dne 9. 5. 1950, které bývá označováno jako Schumanova deklarace. Obsahem Schumanovy deklarace byl návrh na vytvoření organizace, která by koordinovala činnost uhelného a ocelářského průmyslu (v padesátých letech byl stále ještě uhelný a ocelářský průmysl považován za jedno z hlavních měřítek moci a prosperity). Kromě zjevného ekonomického prospěchu mělo též společnou účastí Francie a Německa dojít k ukončení dlouhotrvajících negativních vztahů mezi těmito dvěma zeměmi, které byly trvalou hrozbou pro politickou stabilitu kontinentu. Následně byla 18. 4. 1951 podepsána šesti evropskými státy (Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Německo a Nizozemsko) tzv. Pařížská smlouva o založení Evropského společenství uhlí a oceli – ESUO⁵.

K dalšímu prohloubení spolupráce a nepřímo i k mezinárodní kontrole Německa, které v té době obnovovalo svoji vojenskou sílu, měla sloužit Smlouva o evropském obranném společenství, sjednaná r. 1952 v Paříži. Francouzský parlament ji ale odmítl ratifikovat a tak její úlohu částečně převzala Západoevropská unie⁶. V obavách o další osud integrace předložily země Beneluxu v roce 1955 ostatním členům ESUO memorandum s návrhy na další rozvoj integrace zaměřený na hospodářskou oblast. Konečným výsledkem, po konferenci v Messině počátkem června 1955, kde se setkali ministři zahraničí členských států, a po benátském setkání, kde bylo rozhodnuto o zahájení mezivládních jednání, bylo přijetí dvou tzv. Římských smluv zakládajících Evropské hospodářské společenství (EHS) a Evropské společenství atomové energie (ESAE, též Euratom). Obě smlouvy byly podepsány všemi členskými státy ESUO a v platnost vstoupily 1. 1. 1958.

Hlavním úkolem EHS bylo podporovat vytvoření společného trhu, přispívat k rozvoji ekonomiky a stálému hospodářskému růstu, skrze postupné sbližování hospodářské politiky členských států. Euratom bylo založeno jako společenství pro jadernou energetiku, podporu

---

nejvýznamnějšími organizačními základnami jsou Evropská společenství, Západoevropská unie, Evropské hnutí a Rada Evropy. Srov.: Encyklopedický slovník, Praha 1993. V podrobnostech také na <http://www.paneuropa.org>.

⁴ Srov. Stručný přehled vývoje Evropské unie na <http://www.euroskop.cz>.

⁵ Hlavními cíli ESUO bylo přispívat k ekonomickému rozvoji, růstu zaměstnanosti a životní úrovně členských států a racionalizaci výroby, a to skrze společný trh, na němž by neplatila žádná diskriminační omezení jednotlivých států. Další významnou rolí, pochopitelnou vzhledem k poválečným souvislostem, byla kontrola průmyslových odvětví (zejména německých), která byla v té době nejvýznamnějším sektorem pro válečné hospodářství.

⁶ Smlouva zvaná též Bruselský pakt, kterou 17. 3. 1948 uzavřely mezi sebou Belgie, Francie, Lucembursko, Nizozemsko a Velká Británie, r. 1954 přistoupily SRN a Itálie; cílem byla koordinace hospodářské politiky, výroby, obchodního a platebního styku za účelem uskutečňování vyšší životní úrovně a rozvoje sociálních podmínek a podpora kulturní spolupráce; v případě ozbrojeného útoku na některou ze smluvních stran byla ve smlouvě zakotvena též vzájemná vojenská pomoc.

atomového výzkumu, zvýšení bezpečnosti jaderných zařízení a především pro nadnárodní kontrolu zacházení se štěpným materiálem v souvislosti s podporou mírového využívání atomové energie. Vzhledem ke shodné členské základně a podobnému základnímu účelu začala být tři evropská společenství vnímána jako určitý celek, pro který se vžil název Evropské společenství.

V historii ES bylo velmi významnou událostí sjednocení Německa v roce 1990, čímž se Evropské společenství bez jakékoli přípravy či přechodného období rozšířilo o jeden stát, a Německo se tak stalo jednou z vedoucích evropských mocností. Tento vývoj evropskou integraci značně posílil; v prosinci 1990 byly v Římě zahájeny dvě mezivládní konference s cílem podstatně revidovat dosavadní zakládací smlouvy. Hlavním úkolem první z obou konferencí bylo vytvoření smluvního rámce pro vytvoření hospodářské a měnové unie členských zemí Evropského společenství, která se stala jedním z nejvýznamnějších integračních projektů vůbec.

Druhá konference se (pod vlivem politických změn konce osmdesátých let i nových výzev a rizik konce tisíciletí) věnovala vytvoření rámce pro užší politickou spolupráci v oblasti zahraniční politiky, justice a vnitřní bezpečnosti. Roční jednání vyvrcholila v Maastrichtu, v prosinci roku 1991, kdy představitelé členských zemí přijali návrh Smlouvy o Evropské unii; ten byl následně dne 7. února 1992 slavnostně podepsán rovněž v Maastrichtu. Po drobných problémech s ratifikací (kvůli zamítavým výsledkům referenda získalo Dánsko na základě protokolu vypracovaného na zasedání Evropské rady v některých aspektech zvláštní postavení) vstoupila Smlouva o Evropské unii v platnost dne 1. listopadu 1993.⁷

Od tohoto data se Evropské společenství přejmenovalo na Evropskou unii. V této práci, pokud není výslovně dáno, že se jedná o období, kdy se seskupení nazývalo Evropským hospodářským společenstvím, Evropským společenstvím nebo v případě citací, používáme název Evropská unie. Máme samozřejmě na paměti historický vývoj, kterým členské státy prošly, a nechceme označením Evropská unie opominout dobu, kdy se seskupení zemí označovalo EHS či ES.

---

⁷ Srov. Stručný přehled vývoje Evropské unie na <http://www.euroskop.cz>.

I Analýza terminologie EU

V této kapitole se budeme zabývat tím, jakým způsobem se terminologie EU dostává do českého jazyka a jakým způsobem vzniká. Čerpám zde z vlastní dvouleté zkušenosti práce revizora Koordinačně revizního centra a z materiálů v tomto centru dostupných. Rozebereme dva hlavní zdroje výskytu terminologie EU, a to v legislativě Evropského unie a v popularizačních publikacích vydávaných Ministerstvem zahraničí. Bude nás zajímat, zda je použití termínů jednotné, a to jak v rámci legislativy EU, tak v legislativě EU a v publikacích EU.

I.A Překlady legislativy EU

V této části budeme analyzovat překlady legislativy, které zajišťuje Koordinační a revizní centrum (KRC) Úřadu vlády. Jedná se o tzv. revidované překlady právních textů, tj. byla u nich několikrát zkontrolována jednak odborná a jednak jazyková podoba a v době vstupu České republiky do Evropské unie se mohou stát a z části stanou automaticky součástí českého právního řádu.

Jde o právní texty, v nichž je zvláštní důraz kladen na jazykovou jednotnost a přesnost, jejichž formální stránka musí být jednotná. Pro dodržování těchto zásad vytvořili pracovníci KRC Pokyny pro překlad právních předpisů a elektronickou databázi odborných termínů. Pokyny pro překlad právních předpisů jsou postupně doplňovány a aktualizovány, tudíž v roce 2002 již měly 80 stran. Obsahují kromě obecných pokynů pro překlad právních textů rozbor jednotlivých druhů dokumentů, představení částí dokumentů s nejčastěji užívanou terminologií a některé poznámky k obecné terminologii jako např. názvy členských států, úředních jazyků EU, měnových jednotek, atd. Zvláštní část je pak věnována formátování textu, protože legislativa EU musí mít ve všech jazykových mutacích stejnou formální podobu. Z důvodu následného tisku v centrále EU a jednotnosti s legislativou zemí EU je třeba překlad každého textu psát v šabloně.

Tyto Pokyny pro překlad právních předpisů byly vždy v aktualizované podobě předávány překladatelské agentuře, jejíž překladatelé se jimi museli řídit a nedodržení zásad stanovených v Pokynech pro překlad právních předpisů bylo důvodem k vrácení překladu agentuře. Pokyny pro překlad právních předpisů postupně vešly ve větší známost do té míry, že se jimi řídili např. v Centru pro Evropskou unii. Podle slov jedné z pracovnic Centra: „mám k nim výhrady, něco bych přeložila jinak, ale pro zachování jednotnosti se jimi také řídím”.

1. Požadavky na jazyk a styl českých textů

V Pokynech pro překlad právních předpisů jsou uvedeny základní požadavky kladené na překlad právních předpisů:

- „- jednoznačnost, přesnost – tj. potřeba přeložit vše důležité pro smysl vyjádření, vyvarovat se falešných skladebných dvojic,
- ustálenost, jednotnost a důslednost v používání termínů – obvyklá zásada, že opakování slov je neobratné, zde neplatí; je třeba se naprosto důsledně vyhýbat obměňování termínů a standardních vazeb a dodržovat jednotný překlad nejpoužívanějších formulací,
- srozumitelnost - tj. např. vyvarovat se přílišného hromadění podstatných jmen slovesných, upřednostňovat stručnější možnosti vyjádření nebo naopak vložení potřebného výrazu, apod.
- neexpresivnost – tj. nutnost vyhýbat se expresivním, archaickým nebo slangovým výrazům, včetně tzv. odborného slangu.”

1.1 Požadavek na jednoznačnost a přesnost

Tato zásada platí obecně pro všechny druhy překladu, nepřesnost v případě právních předpisů může způsobit velké problémy. České překlady podléhají proto trojí revizi: právní, odborné, a gramatické. Je nutné se nejen správně vyjádřit z hlediska technického, a např. u některých odborných výrazů zemědělských produktů se velmi těžko hledá správný překlad, ale i z hlediska práva Evropské unie, jehož všechny termíny nejsou v češtině pevně ustálené. Jedná se i o termíny, které patří k základním pilířům Evropské unie a jejichž výstižné vyjádření bude spoluvytvářet obraz veřejnosti o Evropské unii. Zvláště citlivé jsou např. termíny mající v přívlastku slovo národní. Při hledání přesného vyjádření je vždy důležité znát obsah pojmu.

Příkladem může být překlad termínu: v angličtině „national treatment principle“, francouzštině „principe du traitement national“, v němčině „Grundsatz der Inlaendergleichbehandlung“ do češtiny se překládá jako *zásada národního zacházení*. Výklad tohoto termínu, který je součástí jedné ze základních svobod občana Evropské unie – svobody usazování - je založen na různých rozhodnutích Evropského soudního dvora (viz např. rozsudek ze dne 15. března, Frontistiria, případ 147/86, Evropský soudní dvůr 1988, s. 1637, odstavec 5 a následující):

„Svoboda usazování zahrnuje právo založit a řídit podniky za podmínek stanovených pro vlastní občany / státní příslušníky.“ Z toho vyplývá, že občané / státní příslušníci ostatních členských států EU by měli mít svobodu nabytí kontrolního balíku, výkonu hlasovacích práv a řízení tuzemských společností za stejných podmínek stanovených v tom kterém členském státě pro občany / státní příslušníky tohoto státu (tj. uplatnění zásady „národního zacházení“ na ostatní investory EU).

Respektování „národního zacházení“ zakazuje přímou i nepřímou diskriminaci: to znamená, že článek 52 stanoví nejenom zákaz přímé a nepřímé diskriminace na základě státní příslušnosti ve vztahu k ostatním investorům v EU, ale rovněž zákaz jakéhokoli jiného vnitrostátního opatření, které by prostřednictvím jakékoli podmínky mohlo nakonec vést ke stejnému výsledku.“

Jednou z možností bylo použít pro překlad termín z mezinárodního práva soukromého, v kterém se hovoří o: „zásadě rovného postavení cizinců s občany ČR“. Pak by termín zněl zásada rovného zacházení. Nakonec byl přijat termín *zásada národního zacházení*, neboť ve sdělení MZV č. 187/1993 Sb., o podepsání Dohody mezi USA a ČSFR o vzájemné podpoře a ochraně investic se rozlišuje: nediskriminační zacházení, národní zacházení a zacházení podle doložky nejvyšších výhod.

Pokud se již v českém právním řádu termín s podobným významem nachází, je z důvodu přesnosti právních textů a jejich návaznosti nutné ho použít. Použitím jiného termínu by se ztratila souvislost mezi českými právními předpisy a legislativou EU.

1.2 Požadavek na ustálenost, jednotnost a důslednost

Z těchto požadavků je největším problémem dodržet ustálenost, jednotnost a důslednost v používání termínů. Tento problém má dvě části: - první rozpoznat, co je termínem a co jím není, správně ho pak přeložit a - druhou dodržet používání jednoho termínu, resp. jeho správného překladu ve všech dokumentech, tj. na 80 000 stranách textu. Pokud jde o rozpoznání termínů, je to velmi náročný úkol, protože neexistují žádné terminologické slovníky či seznamy termínů. Celkově lze termíny rozdělit na dvě části, a to na čistě odborné termíny typu spalovací motor, vojtěška, atd. a na termíny všeobecného typu pomoc, podpora, setkání hlav států a předsedů vlád, vývozní náhrada, atd.

Největší problém je samozřejmě s určením termínů jmenovaných na druhém místě. Při jejich identifikaci nejvíce pomůže jazykový cit a překladatelská a revizorská praxe, která revizorovi napoví, zdali se dané slovo vyskytuje v několika právních předpisech, a může-li tedy být termínem. Frekvenci daného termínu si lze ověřit i v elektronické databázi všech právních předpisů EU zvané JUSTIS, která je ovšem u nás přístupná jen v angličtině a nebo na internetu, na serveru EU, kde se nacházejí všechny jazykové mutace, tedy i francouzská a německá mutace. Vzhledem k tomu, že z časových důvodů nelze ověřovat frekvenci všech slov, spoléhá se většinou překladatel při určení, zdali jde o termín či nikoliv, na jazykový cit či vědomí, že se s daným slovem již setkal.

Mnoho termínů je společných různým oblastem práva, setkají se s nimi tedy různí překladatelé a revizoři, neboť každý se většinou specializuje na určitou oblast. Z tohoto důvodu a zejména z důvodu předávání informací byla vytvořena databáze závazných termínů, kam revizoři, zaměstnanci KRC zaznamenávají překlady termínů. Tato databáze je volně přístupná na internetu a po skončení překladů legislativy EU, tedy s naším vstupem do EU⁸, bude sloužit jako základ slovníku legislativy EU. Do této databáze zapisují okamžitě revizoři své návrhy překladů termínů s tím, že u každého musí zaznamenat, jedná-li se o termín schválený – v případě odborného termínu schválený odborem, který má daný termín v gesci,

---

⁸ Jakmile se staneme členy EU, přesune se překladatelské centrum do Bruselu, kde budou překládány všechny nově přijímané právní předpisy.

v případě všeobecného termínu projednaný s kolegy a jimi schválený, či neschválený. To v případě, že zatím termín s nikým nediskutoval, ale zdá se mu, že se dané slovo jako termín jeví a že se jedná o důležité slovo, s kterým se mohou spolupracovníci brzy setkat a jehož překlad budou řešit. Vzhledem k nutnosti zachovat jednotnost překladu, je třeba aby se informace předávaly rychle, proto se zaznamenávají i neschválené termíny. Velmi důležitá v této práci je komunikace

Pro komunikaci s ostatními spolupracovníky a pro diskusi o překladu daného termínu byla (též v Lotus Notes) vytvořena sběrná databáze. V případě, kdy je třeba o překladu diskutovat, či kdy je třeba znát názor spolupracovníků, zapíše revizor svůj požadavek a ostatní na něj do stejného hesla mohou reagovat. I tato databáze má vyhledávání, tudíž lze zpětně zjistit, byl-li nějaký problém již diskutován, či nikoliv.

Např. v právních předpisech EU, zejména těch, které se týkají zemědělství, jsou uváděny různé typy finančních podpor, pomoci, příspěvků atd. Z překladatelského hlediska lze konstatovat, že angličtina, francouzština i němčina mají bohatší terminologii než čeština. Zmíněné jazyky většinou rozlišují druhy finančních pomoci v závislosti na tom, k čemu jsou určeny. Všeobecně bylo zavedeno, že anglický a francouzský termín „assistance“, bude překládán jako „pomoc“ a že pro anglický termín „support“ nebo „aid“ a francouzský „aide“ se bude v češtině používat slovo „podpora“. Revizorka M.T. ovšem při revizi našla vyjádření, která neodpovídala dohodnutému překladu:

Viz citace z interní diskusní databáze ze dne 16.2.2001

► aid

«...když jsem začala opravovat své „příspěvky“ na „podpory“ v nařízení 380R2644, všimla jsem si následujícího:

- a) sousloví „storage aid“ se použije jen na začátku, dále se už opakuje jen „aid“ (což by samo o sobě nebylo komplikací, nebýt následujícího bodu b),
- b) v témže českém textu se objevuje podpora ještě pro „podporu trhu“, pro kterou ovšem fr. a angl. používají jiný termín (market support nebo soutien de marché).

Tudíž oba jazyky umějí rozlišit jistý typ spíše finanční podpory (aid) a všeobecnou podporu (support, soutien), což bohužel čeština neumí.

Dle mého názoru z toho plyne následující: měli bychom se i nadále zamýšlet nad použitím slova podpora, pomoc i příspěvek a možná se někdy přiklonit i k pomoci či příspěvku (nebo najít ještě konkrétnější termín), protože „podporu“ budeme potřebovat pro popis ještě všeobecnější skutečnosti, jako např. podpora trhu, či třetím zemím, atd.

Problém je v tom, že toto je velmi častý termín a je v gesci všech ministerstev, neboť většina právních předpisů EU řeší finanční otázku.

P.S. Přiklonila jsem se k „podpoře“, protože Ministerstvo financí odmítalo „pomoc“. Možná by se toto rozhodnutí dalo ještě změnit?»

Na základě této poznámky revizorky se nezměnil zavedený způsob překladu. Je však dokladem toho, že utváření eurožargonu je zdoluhavé a postupem času doznává i již zavedený odborný slovník různých změn. Čím více je totiž přeloženo a zrevidováno stránek, tím více se nachází nových termínů či nových významů již používaných termínů.

Pro zachování jednotnosti mají revizoři z KRC k dispozici různé prostředky:

- již zmíněná databáze závazných termínů (v Lotus Notes)
- elektronická podoba již zrevidovaných překladů v češtině (v Lotus Notes) s možností různých typů vyhledávání
- v anglické jazykové mutaci znění celé legislativy EU (kromě příloh) zvané JUSTIS.
- další jazykové mutace právních předpisů EU na internetu.

Na základě konzultací těchto databází si může revizor zjistit, jak často se termín vyskytuje a zdali ho už někdo překládal. Problémem je jen velká časová náročnost a potřeba výkonnějších počítačů, které mají dostatek paměti k tomu, aby mohly být všechny databáze otevřeny najednou. Technické vybavení bylo bohužel do roku 2001 nedokonalé, např. ne všichni pracovníci zahraničních oddělení různých ministerstev, kteří měli v gesci schvalování odborných termínů, měli k dispozici internet nebo elektronickou databázi anglického znění legislativy EU.

Překladačský software

Cestou k zachování jednotnosti překladu je co největší využití výpočetní techniky, které ovšem má svá úskalí – složité ovládání a absence jazykového citu.

V bruselském centru byl vyvinut program pro automatický překlad právních textů EU zvaný TRADOS. Překládá z angličtiny, a to tak, že na základě anglického textu v elektronické podobě nabídne několik možností překladu. Ty čerpá ze vzorových překladů, které překladač do databáze předem zanesl, program vlastně vytvoří určitou překladačskou paměť. Jedním z problémů využití tohoto programu v českém prostředí je nedostatek vzorových překladů. Každý překladač a revizor by si je musel vytvořit sám, pro účelné využití tohoto softwaru je ovšem relativně málo termínů, na nichž by se shodly všechny zúčastněné strany a jejichž překlad by se již neměnil. Dalším problémem je poměrná náročnost ovládání tohoto programu, o čemž svědčí i to, že v roce 2001 ho používala jen polovina překladačů pracujících v bruselském centru. Tento program se v Bruselu aktivně používá přibližně pět let. Nespornou výhodou používání programu je splnění podmínky stejného překladu termínů a ustálených spojení.

Použití překladačského programu je stále sporné. Na jednu stranu skutečnost, že překladačský software používá zatím jen polovina bruselských překladačů, je dokladem i toho, že práce s textem, byť omezená různými pravidly a zásadami, jejichž dodržování vyžaduje velkou mechanickou paměť, je věcí jazykového citu, který se při ovládání přetechnizovaného softwaru může ztrácet. Na druhou stranu již přeložená ustálená spojení, která nemusí překladač složitě vyhledávat či si na která si nemusí vzpomínat, uvolňují jeho kapacitu pro nacházení nejlepšího slovního vyjádření nových termínů.

1.3 Požadavek na neexpresivnost

V překladech legislativy se nepoužívají slangové výrazy, je zde velmi omezeno použití cizích slov. Toto vyplyne zejména ze srovnání s jazykem popularizačních materiálů, kde se běžně vyskytují výrazy jako *komunitární právo*, *negociace*, atd., které jsou revizory pocíťovány jako slangové výrazy novinářského stylu. Stejně tak je omezen odborný slang. Na příklad používání francouzského názvu *dossier* pro spis bylo odmítnuto, přestože si jeho používání žádalo Ministerstvo zemědělství, odbor krmiv. Ovšem ostatní orgány, např. Ministerstvo vnitra, opravovaly v překladech použití francouzského termínu na český; navíc je slovo spis vžit v soudní terminologii, kde označuje soubor všech dokumentů týkající se dané věci. *Dossier* tedy bylo shledáno jako odborný slang, který vzhledem k tomu, že má plně odpovídající český ekvivalent, jím bude nahrazeno.

1.4 Požadavek na srozumitelnost

Dle Poštolkové [1984] je pro odborný text typické časté použití podstatných a přídavných jmen. Z ilustračního srovnání uvedeného v její knize Odborná a běžná slovní zásoba současné češtiny vyplývá, že v právním textu se vyskytuje ještě víc podstatných jmen (23) než v ekonomickém textu (10). Příliš časté použití nominálních vazeb ovšem text zatěžuje a komplikuje jeho porozumění.

V právních textech, na rozdíl od běžných textů, kde je opakování slov chápáno jako stylisticky neobratné, je používání stejných výrazů pro jednu skutečnost naopak bezpodmínečně nutné. I opakování stejných slov ve dvou větách, pokud je to z důvodů lepší srozumitelnosti, nepůsobí rušivě.

Např. nahrazení přídavného jména *správněprávní* (v textu vyznačeny) synonymem nebo jeho vynechání by v nařízení 399R2988 ztěžovalo porozumění:

„Článek 2

1. Kontroly a *správněprávní* opatření a sankce se zavedou, pokud jsou nezbytné k zajištění řádného uplatňování práva Společenství. Musí být účinné, vyvážené a odrazující, aby poskytovaly přiměřenou ochranu finančních zájmů Společenství.
2. *Správněprávní* sankce nesmí být uložena, ledaže by právní předpis Společenství platný před porušením předpisů obsahoval takové ustanovení. Pro pozdější změny ustanovení týkajících se *správněprávních* sankcí a obsažených v předpisech Společenství platí zpětně ustanovení, která jsou méně přísná.
3. V právu Společenství se stanoví povaha a oblast působnosti *správněprávních* opatření a sankcí nezbytných pro správné používání příslušných pravidel s ohledem na povahu a závažnost porušení předpisů, poskytnutou nebo přijatou výhodu a míru zavinění.“

1.5 Struktura Evropského práva

Právní texty Evropské unie se rozdělují na tzv. primární legislativu (tj. právní dokumenty spojené se vznikem a další existencí EU, tzv. zakládací smlouvy, které budou v českém znění přílohou přístupové smlouvy ČR) a sekundární legislativu, z níž nejdůležitější formy předpisů jsou směrnice a nařízení. Obsah směrnic je průběžně promítán do nových předpisů českého právního řádu v rámci harmonizace práva. Protože se však při transpozici směrnic, kdy je právní záměr či účel směrnice často rozmělněn do několika českých právních předpisů zároveň, vytrácí jejich původní ucelená forma, požaduje Komise ES, aby i směrnice byly přeloženy do českého jazyka a byly tak k dispozici pro potřeby interpretace.

Nejvíce spěchá překlad nařízení, neboť nařízení jsou bezprostředně použitelná ve všech členských státech a jsou závazná od okamžiku vstupu České republiky do Evropské unie bez jakékoliv transpozice. Akutní problém je to proto, že na rozdíl od směrnic nejsou předem k dispozici v jiných právních předpisech. Je tedy nezbytné nařízení přeložit a poskytnout je odborníkům, ministerstvům i živnostníkům co nejdříve, neboť nelze postavit české právní subjekty před skutečnost, že se od okamžiku vstupu do EU musí řídit několika tisíci právními předpisy, s nimiž neměly možnost se předem seznámit.

Z hlediska překladu je nutné dbát na to, aby ve všech předpisech byla použita tatáž slovní zásoba, tj. aby se pro každý termín používal stejný výraz. Je tedy třeba přeložit nejdříve nadřazenou, tj. primární legislativu, pak nařízení a na ně navazující směrnice. Zachování terminologické a jazykové jednotnosti má několik úskalí. Prvotně je velmi důležité, aby na revizi nařízení a na něj navazující směrnice pracoval jeden revizor, což je v případě obsáhlých několika desítek až stovek stránkových textů obtížně splnitelné ať již z důvodu toho, že nejsou k dispozici příslušné překlady, revize některých právních textů spěchá, a pracuje na ní tedy více revizorů, či z jiných důvodů – nemoci či odchodu z práce.

Dále pak je problém rozeznat, co je termín a co jím není a následně si zapamatovat části textu, které se opakují, a které by tedy měly být přeloženy stejně. Např. v případě prodeje zemědělských produktů přes intervenční agentury se často vyskytuje v různých obměnách následující věta (citace ze směrnice čís. 388L0444, článek 12, odstavec 1):

„Má-li být zahájen postup podle tohoto článku, přednese věc Stálému výboru pro potraviny zřízenému rozhodnutím Rady ze dne 13. listopadu 1969 (dále jen „výbor“) jeho předseda buď z vlastního podnětu, nebo na žádost zástupce členského státu.“

V této větě se např. mění název rozhodnutí (ve směrnici 368L0193 je uvedeno jen číslo rozhodnutí, kterým se zřizuje Stálý výbor pro potraviny), ve směrnici 392L0119 se ve stejné větě vyskytuje jiný název výboru (Stálý veterinární výbor) a dodatek, že předseda přednese věc „bez odkladu“. Překladatel většinou předem neví, že se věta již někde vyskytla, je tedy věcí revizora předcházející znění dohledat a text sjednotit.

V České republice samozřejmě nebyl a ani nemůže být odborník, který by znal všechny evropské právní předpisy, a to z důvodu ohromnému rozsahu a roztržitosti do několika oborů. I když je termín identifikován, je obtížné ho používat ve všech 80 000 stranách textu, zvláště, jestliže na překladu pracuje několik desítek odborníků. Překladatelé mají k dispozici různé databáze, které ovšem zatím nefungují automaticky, protože překladový software pro překlad evropského práva pro češtinu zatím neexistuje. Dalším problémem byla zejména zpočátku určitá chaotičnost, protože překlady vznikaly pro potřeby ministerstev a odborných ústavů bez ohledu na strukturu evropského práva. Takže se často stávalo, že bylo přeloženo a následně zrevidováno několik směrnic, aniž by existoval překlad výchozího nařízení. Terminologie se pak musela zpětně dohledávat.

2. Zvláštnosti jazyka Evropské unie

Na začátku „Pokynů pro překlad právních předpisů“ se v části zabývající se obecnými pokyny uvádí, že „cílem překladů jsou texty, které se stylisticky co nejméně odlišují od českých právních textů a zároveň významem co nejpřesněji odpovídají původním textům v jazycích ES“. Pro splnění první podmínky je základem pro terminologii česká právní terminologie, což v praxi pro překladatele a revizory značí vycházet z elektronické databáze právních překladatelů ASPI. V případě druhé podmínky, tj. věrnosti originálu, může být situace složitější zvláště v případě, kdy výraz či sousloví označuje jinou, novou skutečnost, která není obsažena v českém právním řádu. Pak je zásada taková, že se hledá výraz, který již v jazyce existuje, ale který má co nejméně konotací. Nejlépe tedy výraz, který není termínem v českém právním řádu, aby se zdůraznila výlučnost práva Evropské unie, ale který je pokud možno co nejsrozumitelnější širší veřejnosti.

2.1. Příklad *establish*

Výrazem specifickým pro legislativu EU je angl. slovo *establish*, a jeho odvozeniny, které jsou součástí vyjádření jedné ze základních ekonomických svobod občana EU. V jejím překladu tedy bylo třeba najít takový výraz, který čeští mluvčí znají, ale který si nespojují s žádným českým právním termínem, neboť se jedná o výraz specifický pro právo EU. Vzhledem k tomu, že jde o vyjádření jednoho ze základních práv občana EU, je třeba, aby tento termín byl všem občanům srozumitelný. Dále pak bylo nutné najít dostatečně operativní termín – nejlépe jednoslovný, z kterého lze vytvořit přídavné i podstatné jméno a sloveso.

Důkazem toho, že hledání správného výrazu je velmi složité, je doba, po jakou se hledal – od začátku působení Koordinačně revizního centra, tj. od roku 1999 až do roku 2002. Zdlouhavost je způsobena mnoha faktory. Najít pojmenování nové reality je velmi zodpovědné a tato zodpovědnost byla svěřena pouze pracovníkům KRC. Kolektiv je zde složen většinou z právníků, dále pak z jazykovědců, ekonomů – všichni mají rozdílný pohled na svou mateřštinu. Navíc toto pojmenování musí správně vystihovat danou skutečnost, v tomto případě obsaženou ve velmi rozsáhlém materiálu - v celém *acquis* Společenství⁹, tedy v 80 000 stranách legislativy EU, jejíž celkové prostudování je velmi těžké. Dále pak vytvoření správného pojmenování v tomto případě vyžaduje interdisciplinární přístup. Prostudování právních předpisů je záležitostí právníků, hledání pojmenování pak vyžaduje lingvistický přístup. Navíc vytvořené pojmenování musí částečně předjímat dobu, neboť se bude častěji používat až se vstupem České republiky do Evropské unie.

⁹ Podle Malé Encyklopedie Evropské unie je „*acquis* Společenství“, někdy i též „*acquis communautaire*“ odborný výraz pro právně a politicky dosažený stav integrace EU. Patří k němu nejen právo Společenství v užším smyslu, ale i podpůrné mezinárodní právo členských států. Zároveň se k němu počítají politická rozhodnutí v rámci společné zahraniční a bezpečnostní politiky a spolupráce v oblasti justice a vnitřních věcí a také závazky členských států ve vztahu k dohodám, které v budoucnu budou uzavřeny.

Z počátku hledání připadaly zejména v úvahu dva termíny, které se i střídavě vyskytují v odborné literatuře a v příručkách o Evropské unii: svoboda usazování a svoboda podnikání. Ke konečnému objasnění používání termínu pomohla pracovníkům KRC až osobní návštěva v překladatelském středisku Evropské unie v Bruselu, kde byl podrobně objasněn výskyt termínu a přístup ostatních členských států i později přistupujících států k nalezení odpovídajícího ekvivalentu. Zejména na základě informací získaných v právně jazykovém odboru Rady EU jsme sestavili následující rozbor, v němž popíšeme způsob hledání termínu, rozebereme místo, jaké má v legislativě EU, a objasníme konečné řešení.

2.1.1 Právní zakotvení termínu

Právo usadit se je jedním z práv vyplývajících z volného obchodu mezi členskými státy. V říjnu 1991 bylo dohodnuto vytvoření Evropského hospodářského prostoru – zóny volného obchodu se zeměmi ESVO¹⁰; smlouva byla následně podepsána v květnu 1992 v portugalském Portu. Vytvoření Evropského hospodářského prostoru předcházelo formálnímu okamžiku dobudování jednotného vnitřního trhu, jenž byl stanoven na konec prosince 1992.

Od 1. ledna 1993 tak byly, až na určité výjimky, naplněny čtyři základní ekonomické svobody:

- 1) volný pohyb zboží mezi členskými státy bez jakýchkoli překážek;
- 2) volný pohyb osob mezi členskými zeměmi s právem usadit se, pracovat a žít v kterékoli zemi ES;
- 3) volný pohyb kapitálu mezi členskými zeměmi bez jakýchkoli omezení a překážek;
- 4) volný prostor pro poskytování služeb po celém území ES.

2.1.2. Výskyt výrazu *establish* v legislativě EU

Slovo *establish* a slova z něj odvozená se v legislativě EU vyskytují v těchto základních okruzích:

- 1) *person, undertaking... established in ...* (fr. *éta bli dans...*, něm. *niederlassen in...*) pro vyjádření vztahu určitého subjektu k určitému místu,
- 2) *right of establishment / freedom of establishment* (fr. *droit d'établissement / liberté d'établissement*, něm. *Niederlassungsrecht / Niederlassungsfreiheit*) jako právo zahájit a vykonávat podnikatelskou činnost na určitém místě

„Podnikáním” se zde přitom rozumí též každá samostatně výdělečná činnost (např. lékařů, architektů, advokátů, porodních asistentek). Rovněž použití slova *established* obvykle implikuje podnikání subjektu, avšak nikoli výlučně (např. v celním kodexu se výrazem *person*

---

¹⁰ Evropské sdružení volného obchodu (European Free Trade Association – EFTA) je mezivládní hospodářská organizace se sídlem v Ženevě

established in the Community rozumí i nepodnikající fyzická osoba, je-li potenciálním plátcem cla).

Pokud jde o význam dle bodu 2, byl dosud překládán většinou jako „svoboda/právo podnikání“. Podle názoru právně jazykového odboru Rady EU není tento překlad vhodný, neboť nevystihuje podstatu tohoto práva. Podle Smlouvy o založení Evropského společenství *right of establishment* každé osoby zahrnuje právo zahajovat a provozovat samostatnou výdělečnou činnost, jakož i zřízovat a řídit podniky v jiném členském státě Společenství, než v jejím vlastním. Důraz je kladen na mobilitu tohoto práva (je zařazeno v kapitole o volném pohybu) a zdůrazňuje se, že odstranění překážek má zdaleka největší dopad na zahajování podnikatelské činnosti (odstranění diskriminace při jejím úředním povolování).

Pro tyto účely se výraz *právo podnikání* zdá jako příliš statický. Navíc tento termín neobsahuje vázanost k určitému místu, fyzickému „zakotvení“ podnikatele na území druhého členského státu ES, která je nezbytnou součástí pojmu. Na osobu prodávající zboží nebo poskytující služby přes hranice se ostatně toto právo nevztahuje, přestože na území druhého státu rovněž „podniká“ (tento druh podnikání je upraven opět jinými předpisy). Jak píše ve své zprávě ze služební cesty revizor KRC R. Pekař: „z těchto důvodu bylo v Bruselu doporučováno tuto variantu změnit přinejmenším na *právo zahájit podnikání*. Zároveň nám však bylo řečeno, že stejné slovo nebo slovní základ pro *establish* ve významech dle bodu 1) a 2) je nutností a současně praxí všech úředních jazyků Společenství, byť by to činilo jazykové potíže.“ Řešení tohoto terminologického problému je proto třeba řešit souběžně s významem dle bodu 1).

Termín *established* dle bodu 1) je významově velmi široký, pokrývající různé typy vztahů mezi určitou osobou a určitým místem, a to spíše vztahy ekonomické než právní. Místem, kde je určitá osoba „*established*“, je místo, kde má přirozené ústředí svých hospodářských zájmů. V důsledku této široké definice se kontexty, v nichž je tento výraz používán, liší: buď zahrnuje některé právní svazky osoby a místa, nebo je jim stavěn do protikladu. Případné definice navíc mohou tento termín zužovat pro účely daného předpisu.

Např. podle definice v celním kodexu Společenství:

„Osobou established ve Společenství se rozumí:

- v případě fyzické osoby osoba, která má obvyklé bydliště ve Společenství,
- v případě právnické osoby nebo sdružení osob osoba, která má sídlo, řídicí ústředí nebo stálou provozovnu ve Společenství.“

Z kontextu vyplývá, že není nijak nezbytné, aby daná osoba byla podnikatelem nebo vyvíjela podnikatelskou nebo jinou samostatně výdělečnou činnost.

Právní předpisy Společenství se výrazem *established* snaží vystihnout faktický svazek mezi osobou a místem. Aby byla právníká osoba (nebo sdružení) považována (o) za „*established*“ v členském státě, je třeba, aby tam na určitém místě svou činnost skutečně provozovala (měla tam *stálou provozovnu / permanent establishment*) nebo ji odtamtud řídila (měla tam *řídicí ústředí / central headquarters* nebo *central administration*). Nestačí ovšem méně intenzivní

svazek, např. mít v daném státě pouze zastoupení (*representation*), anebo tento svazek vůbec nemít a vykonávat tuto činnost (např. prodávat zboží nebo poskytovat služby) přes hranice bez stálého místa ve druhém státě. Např. ve druhé bankovní směrnici se rozlišují úvěrové instituce *establishing themselves a carrying on activities* ve druhém státě.

Pojem *established* zahrnuje sídlo (*registered office, statutory office*) jakožto vztah ryze právní pouze tehdy, je-li to výslovně stanoveno (např. v citovaném ustanovení celního kodexu). Jindy se tyto pojmy nekryjí, např. ve Směrnici o investičních společnostech a fondech: „Uschovatel musí mít buď sídlo (*registered office*) v témže členském státě jako řídicí společnost, nebo v něm musí být „*established*“, má-li sídlo v jiném členském státě.” Z toho plyne, že právnická osoba, která má v určité zemi sídlo, v ní ještě nemusí být „*established*”. Zahnutí „sídla” jako vztahu právního do definice „*established*” v celním kodexu je zřejmě rozšířením jeho významu (a tedy legislativní zkratkou).

Podle kontextu předpisů může být osoba „*established*” pouze v jedné zemi. Zřídí-li však pobočky (*branches, place of business*), jsou tyto pobočky samy „*established*” v určitém státě (Druhá bankovní směrnice).

U fyzických osob je otázka povahy vztahu k určitému místu ještě složitější. Podle citované definice z celního kodexu zahrnuje pojem „*established*” trvalé bydliště, bez ohledu na výkon jakékoli činnosti. Obvykle však předpisy (např. směrnice provádějící „*right of establishment*” a svobodu poskytování služeb) požadují, aby osoba, která je v daném státě „*established*”, v něm měla stálé místo, v němž nebo z něž vykonává svou činnost: Toto místo se však nemusí krýt s bydlištěm (*residence*).

2.1.3 Nepřijaté varianty překladu

Než bylo použití termínu ustáleno, používalo se jak pracovní v překladech legislativy EU, tak v příručkách o EU několik výrazů:

- „osoba podnikající v...” - proti tomu lze namítnout, že
  - a) daná osoba nemusí podnikat
  - b) není vyjádřen vztah k určitému místu, který je podstatný
- „osoba s provozovnou / závodem v...” - proti tomu lze namítnout, že
  - a) se nemusí jednat o místo, v němž je činnost fyzicky provozována

- b) zejména u fyzických osob (lékařů, advokátů) není slovo provozovna vhodné; navíc je přitom do textu vnášen samostatný termín (“provozovna”) neobsažený v originálním textu,
- „osoba zřízená v ...” – proti tomu lze namítnout, že
  - a) jde o vyjádření nemožné u fyzických osob
  - b) hrozí záměna se „založená” anebo neporozumění v tom smyslu, že by se u společnosti přesídlené z jednoho místa na druhé mohlo pod slovy „zřízená v ...” rozumět její první působišťe,
- „osoba působící v...” – proti tomu lze namítnout, že
  - a) výraz je příliš široký a neprůhledný
  - b) není vyjádřen vztah k určitému místu, který je podstatný,
- „osoba etablovaná v ...” – proti tomu lze namítnout, že
  - a) výraz již má v jazyce jiný, zaměnitelný smysl, a je stylisticky řazen do odborného slangu – tedy nespisovného jazyka,
  - b) je neprůhledný, nekonzistentní s terminologií a jazykovým stylem českých právních předpisů a jazykově odporuje Pokynům pro překlady právních předpisů EU,
- „osoba se sídlem nebo bydlištěm v...” – proti tomu lze namítnout, že se nemusí jednat o sídlo ani bydliště; obojí je navíc obsazeno jinými pojmy („*person with registered office in/ residing in*”)

Dvou a víceslovné výrazy, jako např. posledně jmenovaný, jsou z praktického hlediska značně nevýhodné a nemají obdobu v jiných jazycích EU, avšak lze je přijmout, nebude-li možné najít společný výraz pro fyzické a právnické osoby.

2.1.4 Řešení tohoto problému v úředních jazycích Evropské unie

Většina jazyků germánské a románské větve používají upravené podoby slova *établir* (angličtina, dánština, francouzština, italština, norština, portugalština, španělština, švédština).

Ostatní jazyky mají většinou výrazy, které lze volně opsat jako trvalé umístění nebo usídlení (finština, holandština, islandština, němčina, řečtina). Všechny jazyky mají jednoslovný výraz a obdobný výraz používají i pro spojení *right of establishment*.

Podle vyjádření odborníků se ve všech jazycích jedná o výraz specifický pro právo EU. Představuje široký, v podstatě „neprávnický” pojem, který je do vnitrostátních právních řádů převáděn pomocí právních pojmů a kategorií jim vlastních.

2.1.5 Názory odborné veřejnosti na překlad *establish*

Odbor kompatibility dopisem ze dne 11. května 2000 požádal právnické fakulty v České republice, aby pomohly najít český překlad termínu „establish”. K možným zněním českých překladů se ústy děkana či proděkana vyjadřovala většina katedry jazyků příslušných institucí. Většina fakult se přiklání k překladu *usadit se*. Např. proděkan brněnské Masarykovy univerzity, garant výuky práva ES doc. Vladimír Týč vysvětluje návrh na překlad výrazu jako usazování, resp. osoba usazená jako:

„termín nejméně nevhodný a hlavně je obsahově nejpřesnější ze všeho, co by připadalo v úvahu. Interpretační problémy s ním spojené budou nepochybně nepoměrně menší, než např. u termínu *podnikání*, který by bylo nutno interpretovat příliš široce, což je vždy při aplikaci práva problém.”

Pouze Právnická fakulta UK, resp. odborníci z kateder ústavního a správního práva a katedry jazyků, přišli s novým, dosud neuvažovaným návrhem, který ovšem nebyl přijat: termín *stanoviště*, slovtvorné deriváty nelze vytvořit, ale lze začlenit toto podstatné jméno do atributivních nebo komplementárních jednotek - *svoboda stanoviště* (freedom of establishment), *osoba se stanovištěm* (person established), *mít stanoviště* (be established), *zřídit stanoviště* (establish oneself). Jak vyplývá z dopisu doc. Kindla z PFUK:

„Termín *stanoviště* byl kdysi jako právní termín používán v rakouském živnostenském zákoně a byl široce chápán jako “bydliště, sídlo, místo, kde se provádí činnost nebo odkud je činnost řízena; provozovna.”

Tento termín splňuje kritéria, která byla stanovena Koordináčním a revizním centrem Úřadu vlády:

- nejedná se o výraz používaný v českém právním řádu ani o výraz zaměnitelný, nicméně jde o termín v právnické češtině existující;
- implikuje určitou dlouhodobost;
- vystihuje vztah (fyzické, právnické) osoby k určitému místu, aniž by byl vázán na konkrétní právní podmínky;
- jedná se o spisovný a stylově neutrální výraz.)

Jak dále vyplývá z dopisu doc. Kindla, hlavní překážkou v nalezení adekvátního ekvivalentu je skutečnost, že významové spektrum tohoto anglického slovesa je nesrovnatelně širší, než jakýkoliv český ekvivalent.

Termín *stanoviště* nebyl přijat zejména proto, že z něho nelze vytvořit morfologické deriváty.

2.1.6 Přijaté řešení překladu

Na základě několik let trvajících diskusí o tomto pojmu byl přijat výraz „usazovat“, „osoba usazená v, svoboda usazování...“ a to z následujících důvodů:

- 1) Nejedná se o výraz používaný v našem právním řádu, ani o výraz s některým takovým výrazem zaměnitelným.
- 2) Obsahuje prvek dynamický i statický, tj. jednak odkazuje na zakládající akt usazení, jednak implikuje určitou dlouhodobost.
- 3) Vystihuje vztah osoby k určitému místu, který však není vázán na určité právní podmínky, zejména nenavozuje nepatřičné iluze na „sídlo“, „bydliště“.
- 4) Lze jej použít pro právnické i fyzické osoby.
- 5) Lze jej použít pro osoby podnikající i nepodnikající.
- 6) Implikuje, že osoba může být usazena pouze na jednom místě.
- 7) Jde o spisovný výraz a stylisticky neutrální, použitelný v podobě slovesa i podstatného jména zařaditelného do textu bez narušení plynulosti.

Termín establish je tedy v českých překladech legislativy EU překládán jako „usazený“.

2.2 Příklad tendr

Tento příklad uvádíme z několika důvodů. Dokládá složitost hledání správného termínu, rozhodování mezi ponecháním cizího termínu, jehož použití je jednak jednodušší, protože se tak lze vyhnout složitému hledání českého ekvivalentu, jednak může být výstižnější, protože přímo vychází z dané reality. Časté použití cizích slov rozvoj češtiny ochuzuje, a dále pak svým pro češtinu cizím fonetickým základem mohou narušit přirozené tempo české promluvy. V případě tohoto termínu bylo navíc třeba rozhodnout, zdali se použije jedno pojmenování pro dva trochu rozdílné jevy: tendr v kontextu charakteristickém pro zemědělství EU, tj. v rámci intervenčních agentur, a v kontextu obecně ekonomickém. Dále pak, jak níže dokládají slovníky, tendr v češtině již dříve existoval, nikoli jako slovo užívané v právní terminologii, ale v železniční.

Slovník spisovné češtiny uvádí význam slova tendr jako „přívěsný vůz za parní lokomotivou s uhlím a vodou“. Ve smyslu veřejného nabídkového řízení či veřejné nabídkové soutěže se

výraz začal v českém ekonomickém jazyce používat s příchodem tržní ekonomiky, tedy přibližně deset let, což je velmi krátce, tudíž se zatím nevílo jednotné pojmenování. Ovšem již Akademický slovník cizích slov [1997] cituje tři možnosti použití: 1. vedle žel kontextu jako „přivěsný vůz, zásobník uhlí a vody pro parní lokomotivu“ a v loďařství jako „doprovodná loď, pomocné plavidlo nebo vozidlo k dopravě paliva, zásob, vody, ap.“ uvádí i 2. možnost užití, a to v právnickém kontextu „výzva k podání nejvýhodnějšího návrhu určité smlouvy; veřejná nabídková soutěž“. A konečně 3. význam termínu je podle Slovníku používán v ekonomické oblasti jako „nabídka dodávky za pevnou cenu“.

Slovník neologizmů [1998] též uvádí slovo tendr, původem z angl., s výkladem, že se jedná o: „veřejnou nabídkovou soutěž o nějakou zakázku ap.; veřejná soutěž“ s výkladem významu v následujících slovních spojeních: ministerstvo vypsalo tendr na dodávky paliva; vyhlášení armádního tendru; tendr na informační systém; tendr na ražbu nových českých mincí; tendr na dodávku příměstských vlaků; tendr na spalovnu městského odpadu“.

Z příkladů vyplývá, že se jedná vždy o velké veřejné zakázky, v českém právním řádu se jejich vypsání a řízení řídí Zákonem o veřejných zakázkách. V poznámce na konci hesla je psáno, že se toto slovo dříve používalo v „úzcce odborném stylu“. Dnes je ovšem výraz tendr, možná díky své stručnosti na rozdíl od českého ekvivalentu, značně rozšířen. Vžil se na tolik, že si ho někdy čeští mluvčí nespojují s jeho českým synonymem v právním jazyce označovaném jako veřejná nabídková soutěž, nebo veřejné nabídkové řízení.

V legislativě EU se vyskytuje anglické slovo ve dvou významech: jednak **zadávání veřejných zakázek** a jednak **nákupu a prodeje zemědělských produktů intervenčními agenturami**. V českém právním jazyce se dle elektronické databáze českých právních předpisů „ASPI“ slovo tendr používá v železničním významu, ve významu nabídkového řízení se dostává do české legislativy až pod vlivem překladů. Otázkou tedy je, lze-li použít český právní termín i pro překlad legislativy EU, tj. do jaké míry si jsou české významy blízké s evropskými. Zadávání veřejných zakázek a nákup a prodej zemědělských produktů spolu souvisejí. Částečně se totiž shodují jak v předmětu úpravy, tak v řízení. V případě zadávání veřejných zakázek si stát v určitém řízení vybírá subjekty, od kterých si něco koupí, nechá si provést stavební práce nebo poskytnout nějakou službu. V případě nákupu a prodeje zemědělských produktů si stát v určitém řízení vybírá subjekty, od kterých něco koupí nebo kterým něco prodá.

Při překladu termínu *tender/invitation(s) to tender/adjudication* pracovníci Koordinačního a revizního centra uvažovali o pěti řešeních.

a) Tendr

Tento termín není optimální, protože slovo tendr by ve významu výběru nejlepší(ch) z více konkurenčních nabídek bylo v českém právu neologismem. Použití tendru by bylo v českém právu zdůvodnitelné, pokud by byl nákup a prodej zemědělských produktů intervenčními agenturami institut natolik specifický pouze pro evropské právo, že by jiné řešení (tj. použití významově odpovídajícího termínu z českého práva) ani neexistovalo.

Vzhledem k tomu, že nákup a prodej zemědělských výrobků funguje i u nás a je upraven obdobně jako v právu EU, jeví se lepší hledat český termín, obsahově nejbližší slovu *tender/invitation(s) to tender/adjudication* v oblasti intervenčních operací. Ovšem zvláštností intervenčních nákupů a prodejů v České republice oproti právu EU je, že řízení, které jim předchází, nemá žádné obecné pojmenování. K zaplnění této mezery se ovšem slovo *tendr* jeví z výše uvedených důvodů jako nevyhovující.

b) Obchodní veřejná soutěž

Je upravena v obchodním zákoníku a v současné době v ještě stále platném zákoně o zadávání veřejných zakázek. Vládní návrh nového zákona o veřejných zakázkách nahrazuje pojem obchodní veřejné soutěže pojmem veřejná soutěž. Ustanovení par. 1 odst. 6 zákona o Státním zemědělském intervenčním fondu zní:

„Nákup a prodej ... skladování a zpracování zemědělských výrobků a potravin provádí Fond buď sám anebo může k provedení těchto činností uzavřít smlouvu s jinou právnickou osobou nebo fyzickou osobou. Fond vybírá tyto osoby v jím vyhlášené obchodní veřejné soutěži. S takto vybranými osobami může fond uzavřít smlouvy k provedení činnosti...“.

V žádném případě ovšem zatím není jisté, zdali se intervenční nákup a prodej zemědělských produktů děje formou obchodní veřejné soutěže.

Úprava obchodní veřejné soutěže v obchodním zákoníku počítá s uveřejněním, výzva je směřována neurčitým osobám a opravňuje vyhlášovatele vybrat si návrh, který mu nejvíce vyhovuje. Jediným kritériem výběru tu tedy není pouze cena.

c) Nabídkové řízení

V právním řádu České republiky nenajdeme předpis, který by blíže vymezoval nabídkové řízení, tj. nejsou pro ně stanovena žádná konkrétní pravidla. Najdeme ho pouze v sedmi platných předpisech. Nabídkové řízení se používalo např. při malé privatizaci pro posuzování privatizačních projektů a výběr konkrétního kupujícího nebo ve vyhláše města Kuřimy o převodu a pronájmu majetku města. Obdobně ani obecná pravidla veřejného nabídkového řízení nejsou nikde stanovena.

Absence bližšího vymezení (veřejného) nabídkového řízení může být i výhodou v případě, že by bylo rozhodnuto pro variantu b), tedy odlišné pojmenování pro oba druhy řízení. Nabídkové řízení sice není stejně určeno jako *tender/invitation(s) to tender/adjudication*, není ale vymezeno odlišně. Navíc samotné pojmenování nabídkové řízení obsahuje vlastní vymezení. Jde o řízení, v němž se rozhoduje na základě předložených nabídek. Tím by v zásadě odpovídalo uvedeným cizojazyčným termínům. Problémem je, zdali k zavedení tohoto termínu tento důvod stačí.

d) Veřejné nabídkové řízení

O veřejném nabídkovém řízení platí totéž, co pro nabídkové řízení. Jeví se jako vhodnější používat tuto variantu spíše než jen nabídkové řízení z následujících důvodů:

- K používání nabídkového řízení namísto veřejného nabídkového řízení vede existence *tender x public tender a adjudication x adjudication publique*. Vzhledem k nízkému výskytu *public tender a adjudication publique* v právu EU, a především v oblasti intervenčních operací, není toto rozlišování relevantní.

- *tender/invitation(s) to tender/adjudication* mají v právu EU vždy povahu veřejného řízení. Veřejnost je v tomto případě vázána povinností uveřejnit záměr uskutečnit nákup nebo prodej prostřednictvím intervenčních agentur v Úředním věstníku Evropských společenství formou *avis d'adjudication/invitation to tender*. *Public/publique* může být v evropských předpisech pleonasmem, mající svůj původ v národních právech.

e) Veřejná soutěž

Pokud by byla použita varianta a) a našlo se tedy stejné pojmenování pro řízení o zadávání veřejných zakázek i pro řízení předcházející nákupu a prodeji zemědělských produktů intervenčními agenturami (srov. angl. tendr), pak by takovým pojmenováním musela být veřejná soutěž. Věcná úprava veřejné soutěže, jak je upravena v návrhu nového zákona o veřejných zakázkách, nejen že odpovídá úpravě příslušného druhu zadávacího řízení v právu EU, kterým je *procédure ouverte* rep. *tender/appeal d'offres*, svými pojmovými znaky je však slučitelná i s řízením, kterým je *tender/invitation(s) to tender/adjudication* v oblasti intervenčních operací. Povinné je předchozí uveřejnění veřejné soutěže (funkci uveřejnění plní vyhlášení), směřuje neurčitému počtu zájemců a nabídka je možno podle nového zákona posuzovat (vedle kritéria ekonomicky nejvýhodnější nabídky) také výhradně na základě ceny. Při překladu je třeba si vždy uvědomit, zda se předpis týká zadávání veřejných zakázek nebo intervenčních operací, přestože se některé termíny prolínají oběma oblastmi (např. *tendr/offre* ve smyslu nabídky). Např. výraz „invitation to tender“, který bude v oblasti veřejných zakázek bez problémů vždy označovat výzvu k podání nabídky, kterou se zahajuje zadávací řízení, v oblasti intervenčních operací může tentýž výraz označovat samotný název řízení.

O znění termínu bylo rozhodnuto až počátkem roku 2004, a to *nabídkové řízení*. Byl tedy zamítnut termín cizího původu – tendr, který se v běžně mluvených projevech často v této souvislosti používá pro svou jednoslovnost. Důležitým hlediskem ve výběru byla patrně snaha omezit používání cizích slov. Jak vyplývá z následující tabulky, dvouslovný termín má jen angličtina, zatímco ostatní jazyky používají jedno slovo.

francouzština	němčina	angličtina	italština	španělština	čeština
adjudication	Ausschreibung	Invitation(s) to tender	gara	licitación	nabídkové řízení

2.3. Případ *vnitrostátní x národní*

Tuto část netradičně začneme citátem Pavla Eisnera (1992), neboť z něho vyplývá důležitost vztahu národa a jazyka, ke kterému se níže vyjádříme.

„Mezi bytostným principem národa a národní mluvou předpokládáme, tušíme, cítíme nejtěsnější životní vztahy, životodárnou šňůru pupečnou. Naše logika ji nedovede nahmatat, naše rozumové sondy se jí nedoberou. A zazní-li při každém zbytečném a disfunkčním cizomluvu zvonek našeho „jazykového citu“ na poplach, je to jen z menší části poplach našeho dotčeného citu estetického; daleko víc je to obava o tu unio mystica jazyk – národ.“

Příklady vnitrostátní versus národní jsme vybrali jako doklad působení jazyka – podle toho, jakými slovy je realita popisována, tak ji i vnímají mluvčí. Pokud bude jazyk legislativy Evropské unie složitý a hůře srozumitelný, bude si udržovat odstup mluvčích, ovlivní to i vztah k Evropské unii. Existuje jistá závislost na slovech, která budou politici a novináři používat v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie, a tím jak bude tato událost pocíťována českými mluvčími. Níže uvedený příklad se dotýká jak pro Evropskou unii, tak pro Českou republiku choulostivé otázky, a to je sebeurčení národa, úlohy malých národů ve velkém celku, prostoru, jaký zbývá malým státům vedle rozlohou i počtem obyvatelstva výrazně větších národů, a může-li být obava z potření národní identity oprávněná.

Mnoho kritiků vstupu České republiky do Evropské unie totiž argumentuje tím, že v tomto velkém společenství dojde k potření různých kulturních odlišností zvláště pak, když se jedná o malý národ. K tomuto tvrzení pak může bezděky přispět i to, pokud se pro vyjádření přídavného jména národní použije raději neutrální označení vnitrostátní, a to přesto, že ostatní jazyky se použití *národní* nebrání. Na několika případech si navíc ukážeme, že ve vybraných státech je označení vnitrostátní právo zavádějící až chybné.

Dosud se v překladech legislativy EU plošně užívá pro překlad „národní“ a „vnitrostátní“ výrazu *vnitrostátní*. Mnohdy ovšem nelze termín vnitrostátní užívat jednotně, např. nevhodné se jeví v případě: *národní* centrum podpory zdraví vs. *vnitrostátní* centrum podpory zdraví, dále různé národní programy, národní rady, národní výbory, národní hospodářství, národní banky, národní hymny, národní jazyky, národní státy, národní podniky, národní parky, Národní shromáždění.

Z porovnání třech základních jazykových mutací¹¹ se *vnitrostátní* používá pouze v německé verzi, ostatní používají *národní*. Němečtí překladatelé používají vnitrostátní zejména v souvislosti s právem, právními předpisy, popřípadě s vnitrostátní přepravou, už v zakládacích smlouvách, tedy od doby, kdy členem ES ještě nebyla Velká Británie, kde existují čtyři národní právní systémy – anglický, waleský, skotský a irský, které se navzájem liší. Určit tedy, co je v případě Velké Británie vnitrostátní právo tak jako v České republice, je velmi obtížné. Ovšem termíny v překladech právních předpisů EU by měly být jednotné.

¹¹ V elektronické podobě se překlady právních textů EU v angličtině, němčině a francouzštině nacházejí v softwaru jménem JUSTIS.

Použitá terminologie by v překladech měla předjímat i budoucí vývoj Evropské unie. Měl by se např. zohlednit vstup jedné z kandidátských zemí – Kyperské republiky do EU. Kypr je ovšem od roku 1974 rozdělen na dvě části: severní – tureckou a jižní – řeckou, existují tam dva národní systémy dvou samostatných států. Ani v tomto případě není jednoduché určit, co je to vnitrostátní právo.

Proč používáme v mezinárodním právu výrazu *vnitrostátní* jako protipól pro mezinárodní, když jiné jazyky používají *národní*? Vysvětlení jsou z oblasti sociolingvistiky, práva a sociohistorie.

1) Sociolingvistické hledisko:

Je možné, že čeští překladatelé automaticky převzali termín *vnitrostátní* z němčiny. Ve srovnání s označením *národní* je neutrální, téměř nevyjadřuje vztah mluvčího ke skutečnosti. Vyhýbá se tak všem byt' i jen nepatrným náznakům citového postoje a projevům národního cítění. Dělá dojem obsahově přesného odborného termínu. Přednost slovu *vnitrostátní* před *národním* lze vyložit i tím, že český právní jazyk je střídmější a více strohý než bruselský eurožargon, viz poznámka v této práci v kapitole zabývající se použitím cizích slov, kde se uvádí jako příklad směrnici zabývající se problematikou nepřímých daní, kde se vyskytuje „*duch Společenství*“.

2) Právní hledisko:

Používat *národní* za situace, kdy v někdejší Čkoslovensku žily dva národy, by zřejmě bylo proti duchu zákona o čkoslovenské federaci. Vzhledem k tomu, že 1.1. 1993 došlo k rozpadu republiky, nemá toto vysvětlení své opodstatnění. Zbývá tedy první zdůvodnění, v této souvislosti lze jen upozornit na to, že i němčina, která nejdéle používala termín *vnitrostátní*, postupně „*innerstaatliches Recht*“ (*vnitrostátní právo*) opouští a nahrazuje jej „*nationales Recht*“ (*národním právem*).

3) Sociohistorické hledisko:

Z tohoto pohledu existují různá chápání národu v dějinách a to teritoriální a jazykové. První hledisko bylo dominantní do 18. století, kdy byla příslušnost k národu dána územně, tj. nezáleželo jakým člověk mluví jazykem, bydlil-li na území Českého státu byl považován za Čecha, i když mluvil německy. Jako příklad uvedeme středověkou Prahu. Sice v době, kdy Karel IV. založil první univerzitu ve Střední Evropě v roce 1348, studovali na ní až do založení první univerzity v Německu na začátku 15. stol. při rovnoprávném zastoupení studenti třech národností: Češi, Němci a Poláci, obecným vyučovacím jazykem ale byla latina.

Od roku 1526, kdy se pak datuje vznik Rakousko-Uherské monarchie, jsme žili až do roku 1918 v mnohonárodnostním státě. Teprve ovšem až od 18. století se začalo hledět na jazykové hledisko zejména z toho důvodu, že používání češtiny se zejména ve městech čím dál tím víc vytrácelo a z oficiálního úředního styku byla téměř vytlačena. Až národní obrození jakožto velké vlastenecké hnutí povzneslo češtinu na úroveň jednacího jazyku.

Paradoxně jedno z vysvětlení obavy z použití slova *národní* je právě v 18. století. Přestože totiž na přelomu 18. a 19. století byla Praha důležitým centrem německy psané literatury a centrem třech kultur: české, německé a židovské, dost dobře možná i z důvodu

nedocenění znaku jazyka pro charakteristiku státu se v roce 1918 rozpadl mnohonárodnostní monarchie a vznikl Československý stát.

Dalším vysvětlením obav z použití slova národní jsou úskalí soužití Čechů a Slováků, které v roce 1993 vyvrcholilo rozpadem a vznikem dvou samostatných států. Do jednoho celku se totiž spojili dva národy, které neměli velkou zkušenost se společným soužitím. Druhá světová válka poznamenala tragicky evropské dějiny na několik desetiletí. Po roce 1945 byli v důsledku válečného vyrovnání vyhnáni všichni občané německé národnosti a v bývalém mnohonárodnostním státu zůstali jen Češi a Slováci.

Určitá obava z používání termínu národní je způsobena i vlivem marxisticko-leninské filozofie, která otázku státu a národa často směřovala. Dle Stručného filozofického slovníku (Praha 1966): „Vznik novodobých národů je spjat s historickými změnami, ke kterým došlo při přechodu od feudalismu ke kapitalismu. Podle Lenina je národ produkt éry kapitalismu.“ Stalin dokonce národní otázce věnoval celou knihu: *Marxismus a národnostní otázka*, 1913. Nezbytnými znaky národa je pro něho vedle pospolitosti ekonomického života a psychického založení ještě pospolitost jazyka a území.

Z postupného zmenšování počtu národů souživajících na území našeho státu, které vyústilo až ke státu, v němž jsou příslušníci jiných národností jen v nepatrné menšině, ukazuje složitost vztahu k národu a k národům, a tedy i k tomu co je národní.

Použití v právních textech EU

Z výše uvedených důvodů se revizoři Koordinačního a revizního centra ÚV přiklonili spíše k užívání slova vnitrostátní než národní, i když i tam probíhala diskuse na toto téma. Na poradě dne 26. března 2001 bylo toto téma uzavřeno:

„obecně používat ve smyslu „členského státu“ výraz „vnitrostátní“, nehodí-li se, pak používat na základě jazykového citu „státní“, „členského státu“, apod.; výraz „národní“ používat ve smyslu „vztahující se k národu, lidu, etniku (viz Slovník spisovné češtiny) nebo popřípadě, že jde o užívání spojení a resort na něm trvá“

(citováno ze zápisu Mgr. Obrové).

Závěrem úvaha. Myslíme si, že použití citově zabarvenějšího slova národní, oproti neutrálnímu vnitrostátní, by přiblížilo problematiku Evropské unie a působilo v někdy poněkud suchém právnickém jazyce ozvláštňujícím dojmem. A zejména pak se nám zdá, že v případě *národního* má mluvčí větší dojem, že i on do jmenované skupiny patří spíše, než jestliže se použije přídavné jméno *vnitrostátní*. Působení na uživatele by mělo být jedním z důležitých měřítek použití termínů.

I. B Publikace o Evropské unii

Eurožargon v popularizačním textu

V této kapitole představíme materiály Ministerstva zahraničních věcí, které vycházejí v rámci komunikační strategie před vstupem České republiky do Evropské unie, a budeme se zabývat jejich rozbořem. Dosud vyšlo asi dvacet titulů. Jedná se jednak o průvodce různými oblastmi, obory a profesemi dotčenými evropským právem, jako např. Průvodce ochránce životního prostředí Evropské unie, Průvodce podnikatele Evropskou unií, Národní program přípravy České republiky na členství v EU – 1999, ABC Práva Evropských společenství [2000], a jednak všeobecně informativní příručky typu Agenda 2000, O Evropské unii [2000]. Prvně jmenované jsou tituly výhradně českých autorů, odborníků na danou oblast, do druhé kategorie patří překlady publikací vydávaných Evropskou komisí.

Struktura Průvodců po různých oblastech je odlišná, nemají stejnou úpravu, je z nich patrné, že nebyly psány podle jednotného zadání. Jejich cílem je podat základní informaci o daném oboru širší veřejnosti. Některé jsou velice pečlivě rozčleněné, jako např. Průvodce ochránce životního prostředí [2000], některé působí popisně, s volnější strukturou jako např. Průvodce podnikatele Evropskou unií. Celkově jsou psány velmi srozumitelně a nevyžadují základní znalost čtenáře o daném oboru. Pokud jde o překladové publikace vyznačují se velmi přehlednou strukturou, s množstvím tabulek. I zde je patrné, že neexistoval nebo se příliš nedodržel jednotný slovníček výrazů pro překlad, jako např. název pro „Evropský věstník“ základní právní periodikum, v kterém jsou zveřejňována akta Evropského společenství, nese v publikaci O Evropské unii název „Evropský list“.

1. Příklad srovnání jazyka legislativy a popularizačních textů

Jazyk popularizačních příruček musí být srozumitelný, nikoli však stoprocentně přesný, tj. jeho výklad nebude podkladem k řešení žádného soudního sporu jako v případě právních předpisů. V Průvodci podnikatele Evropskou unií se vyskytují pojmy jako *podnik komunitárního rozměru* (str. 49), *sociální dumping* (str. 49), v kapitole nazvané Veřejné zakázky se užívá stále jedno označení přesto, že jich legislativa rozlišuje několik, viz část této práce o termínu *tendr*. Pro srovnání stylů jazyka legislativy EU a stylu popularizačních textů uvádíme citaci ze Smlouvy o Evropské unii, která zavádí společné občanství pro státní příslušníky svých zemí a z Glosáře [2000]. Nejprve citace z právního textu:

„OBČANSTVÍ UNIE

Článek 8

1. Zavádí se občanství Unie.

Každá osoba, která má státní příslušnost členského státu, je občanem Unie.

2. Občané Unie mají práva a povinnosti stanovené touto smlouvou.

Článek 8a

1. Každý občan Unie má právo svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států s výhradou omezení a podmínek stanovených v této smlouvě a v opatřeních přijatých k jejímu provedení.
2. Rada může přijímat předpisy k usnadnění výkonu práv uvedených v odstavci 1; nestanoví-li tato smlouva jinak, rozhoduje Rada na návrh Komise a po obdržení souhlasu Evropského parlamentu jednomyslně.

Článek 8b

1. Každý občan Unie mající bydliště v členském státě, jehož není státním příslušníkem, má právo volit a být volen v obecních volbách v členském státě, v němž má bydliště, za stejných podmínek jako státní příslušníci tohoto státu. Toto právo je vykonáváno v souladu s podrobnou úpravou, kterou přijme Rada jednomyslně do 31. prosince 1994 na návrh Komise a po konzultaci s Evropským parlamentem; tato úprava může stanovit výjimky tam, kde je to odůvodněno zvláštními obtížemi některého členského státu.
2. Aniž je dotčen čl. 138 odst. 3 a pravidla přijatá k jeho provedení, má každý občan Unie mající bydliště v členském státě, jehož není státním příslušníkem, právo volit a být volen ve volbách do Evropského parlamentu v členském státě, v němž má bydliště, za stejných podmínek jako státní příslušníci tohoto státu. Toto právo je vykonáváno v souladu s podrobnou úpravou, kterou přijme Rada jednomyslně do 31. prosince 1993 na návrh Komise a po konzultaci s Evropským parlamentem; tato úprava může stanovit výjimky tam, kde je to odůvodněno zvláštními obtížemi některého členského státu.

Článek 8c

Každý občan Unie má na území třetí země, kde členský stát, jehož je občan státním příslušníkem, nemá své zastoupení, právo na diplomatickou nebo konzulární ochranu kterýmkoli členským státem za stejných podmínek jako státní příslušníci tohoto státu. Do 31. prosince 1993 sjednají členské státy mezi sebou nezbytná pravidla a zahájí mezinárodní jednání potřebná pro zajištění této ochrany.

Článek 8d

Každý občan Unie má petiční právo k Evropskému parlamentu v souladu s článkem 138d.

Každý občan Unie se může obracet na veřejného ochránce práv ustanoveného v souladu s článkem 138e“.

Pro srovnání citujeme z publikace „Glosář – instituce, politiky a rozšiřování Evropské unie“ [2000], kde je pod heslem: „Občanství EU“ uvedeno:

„Občanství Evropské unie je závislé na státní příslušnosti členského státu. Jinými slovy, každý, kdo je občanem členského státu, je považován za občana Unie. Kromě práv a povinností, které občanům Unie přiznala Smlouva o založení Evropského společenství, přináší občanství Unie čtyři zvláštní práva:

- svobodu pohybu a usazení se kdekoli v Unii;
- právo volit a být volen do obecní samosprávy a do Evropského parlamentu v místě trvalého pobytu;
- diplomatickou a konzulární ochranu orgány jakéhokoli členského státu Unie, v případě, že členský stát příslušníka Unie není v třetí zemi konzulárně nebo diplomaticky zastoupen;
- právo petiční a právo obracet se na evropského Ombudsmana.

Zavedení institutu občanství Unie samozřejmě nenahrazuje státní příslušnost, jen ji doplňuje. To dává občanovi hlubší a více hmatatelný pocit příslušenství k Unii.“

Text ve Smlouvě¹² je samozřejmě delší. Obsahuje odkazy k problematice jednak v tomto textu a jednak v předcházejících právních aktech. Uvádí též způsob, jakým se toto právo uplatní. Heslo k Občanství EU uceleně informuje o této problematice. Vzhledem k tomu, že je *občanství* uvedeno již ve Smlouvě o založení Evropského společenství, zmiňuje ji i tento text. Dále již čerpá ze Smlouvy o EU, která termín *občanství EU* zavedla. Na začátku popularizačního textu citovaného z Glossáře [2000] se používá synonymického vyjádření¹³ k vysvětlení občanství v Unii – druhá věta upřesňuje a objasňuje první větu, která volně cituje Smlouvu. Práva občana EU jsou pak v popularizačním textu uvedena pro přehlednost heslovitě. Právo „volit a být volen...“ je v právním textu obsaženo ve dvou odstavcích, v případě práva na diplomatickou a konzulární ochranu se jedná o volnou citaci a v případě petičního práva o doslovnou citaci.

Popularizační text je pro neoborníky srozumitelnější. Vzhledem k tomu, že není obtěžkán odkazy na předcházející legislativu a způsoby a termíny plnění, je kratší. Pro usnadnění pochopení si může dovolit opakování a volnější řazení údajů, viz právo na diplomatickou a konzulární ochranu. Vzhledem k tomu, že v právních předpisech je bezpodmínečně nutná významová přesnost; pro její zachování se často používá citací smluv.

2. Slova cizího původu

Použití cizích slov v Průvodcích je o trochu častější než v legislativě EU, protože autoři nejsou vázáni dodržováním zásad právního jazyka a v případech, kde se běžně v daném oboru častěji používá výraz cizí než český, používají i v psaném textu cizí slova. Jedná se jednak o slova s obecným významem jako např. *formovat*, *figuruje*, *negociace* a jednak o odborné termíny typu *komunitární právo*, *franšiza*, anglické zkratky *EAGGF*¹⁴. V překladech legislativy EU se v těchto případech používají české výrazy. Vzhledem k tomu, že je použití cizích slov v popularizačních textech častější než v překladech legislativy EU, budeme se uvedenou problematikou zabývat v této kapitole. Zahrneme i cizí slova, která se vyskytují nejen v popularizačních příručkách, ale i v právních předpisech EU.

V souvislosti s použitím cizích slov je zajímavé poznamenat, že mnohem opatrnější pokud jde o začleňování slov cizího původu do textu byli právníci než neprávníci. Při společných poradách KRC právníci uplatňovali purističtější pohled na překlad, více odmítali použití cizích slov než lingvisté. Lpění právníků na českých termínech působilo až násilně. Interní elektronickou poštou se např. jedna revizorka, absolventka Právnické fakulty UK, ptala svých kolegů, „zdali překládají slovo *leasing* nebo ho nahrazují výrazem *nájemní smlouva s následným odkupem?*“ Použití výrazu, který je sice český, ale který si běžný uživatel nespojí

¹² Velké písmeno udává, že se jedná jednu ze zakládacích smluv: Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství, Smlouva o založení Evropského společenství nebo Smlouva o založení Evropské unie.

¹³ Podle Poštoľková (1984) je výklad synonymem častým jevem v popularizačním textu, kde se ho používá častěji než ve vědeckém stylu. Text odlehčuje, pojmově přibližuje čtenářům - neoborníkům.

¹⁴ Zkratka vychází z anglického názvu: *European Agricultural Guidance and Guarantee Fund*, který se do češtiny překládá jako *Evropský zemědělský orientační a záruční fond*

s vžitým anglickým termínem, by ztížilo porozumění textu. Tento dotaz tedy nezavdal příčinu k zavržení používání výrazu leasing.

a) Použití cizích slov obecně

Uvedli jsem zde cizí slova, která se většinou nepoužívají v překladech právních předpisů, protože mají odpovídající český ekvivalent, jehož použití se dává přednost. Vlivem překladu z cizího jazyka, většinou angličtiny, se vyskytují často v tisku či v popularizačních příručkách. Tuto část bychom dále mohli rozdělit na cizí slova, která mají plně odpovídající český ekvivalent a na slova, která sice český ekvivalent mají, ale v souvislosti s daným oborem se používá spíše cizí výraz. Jako příklad uvedeme větu z Průvodce podnikatele EU [2000], str.7:

"Vytvoření společného trhu a hospodářské a měnové unie *figuruje* na předním místě mezi cíli evropské *integrace* (čl. 2 Smlouvy o ES)."

První výraz vytištěný kurzívou je plně nahraditelný českými slovy: „stojí“, „je“, atp., zatímco pro „integraci“ ve smyslu znovú zařazení mezi vyspělé evropské země se vžilo slovo cizího původu. Nahrazením slovo „integrace“ českým výrazem „začlenění“ by porušilo úzus použití a tím by význam slova narušilo, neboť by si čtenář nemusel být zprvu jistý, zda-li jedná o jiný význam slova, než jaký by v tomto kontextu očekával. Evropská integrace totiž neznamená jen geografické začlenění do evropských zemí, ale i politické a ekonomické vyrovnání se dotýčným zemím.

Průvodce ochránce životního prostředí uvádí „*degradace*“ *životního prostředí*. Toto cizí slovo se sice používá v odborném jazyce, v právních textech se nahrazuje českým ekvivalentem. V průvodci podnikatele (str. 37) se vyskytuje spojení *sektoriální* omezení, s výčtem oblastí, pro která platí. Zde bylo cizí slovo použito patrně z toho důvodu, že český ekvivalent by byl pravděpodobně přívlastek neshodný – omezení v oborech nebo pro obory, což působí těžkopádněji než přívlastek shodný. Ve stejné příručce je použito spojení *uvalovat* ochranné opatření (str. 36), *precizace* znění (str. 59), *avizovat* neodkladnou nutnost (str. 36), která se spíše hodí pro novinářský styl.

b) Použití termínů cizího původu

V právních textech snad nejčastější cizí slovo je francouzského původu – *acquis communautaire* (anglické texty uvádějí termín *Community acquis*) nebo též *acquis Společenství*. Termín *acquis* se používá ve všech jazycích Evropské unie a označuje společné dědictví Společenství neboli:

„společná práva a závazky, které zavazují členské státy v rámci Evropské unie...nezahrnuje jen striktně právo Společenství, ale také všechny akty přijaté v rámci druhého a třetího pilíře Evropské unie, a především společné cíle stanovené ve smlouvách.“ (Citace z Glosáře [2000])

Komunitární legislativa se sice v příručkách (např. Průvodce spotřebitele str. 45) i v tisku používá, v českých překladech legislativy EU ale platí zásada, že všude, kde je to jen trochu

možné, se adjektivum cizího původu nahrazuje českým ekvivalentem např. právní předpisy Evropského společenství. Termín českého původu je ovšem tvořen neshodným přívlastkem, např. právo Společenství, bylo by často možná z důvodu plynulejšího toku řeči vhodnější použít slovo cizího původu vyjádřené shodným přívlastkem – komunitární právo. Na příklad rozhodnutí Rady s celexovým číslem 393D0588 se zabývá tím, že si mají úředníci zabývající se problematikou nepřímých daní uvědomit, že se stále zvětšuje „*Community dimension*” (fr. „*dimension communautaire*” v jejich práci. Má se u nich tudíž rozvíjet „*Community spirit*” (fr. „*esprit communautaire*”). V tomto kontextu zní lépe vyjádření „*komunitární duch*“ než „*duch Společenství*“¹⁵.

V příručkách se často uvádí termín *aplikace ustanovení, směrnice* (např. Průvodce podnikatele EU str. 86) nebo *aplikace článku*. V překladech právních předpisů se používá český termín *používání článku*.

Implementovat, implementace, implementační

Tento termín je velmi častý v tisku i ve všeobecně naučných textech. V českých překladech právních předpisů se anglický termín „*implementation*“ překládá jako *provádění*. Akademický slovník cizích slov [1995] sice uvádí slovo *implementace* jako knižní výraz pro „doplnění, naplnění, uskutečnění”, a od něho přidavné jméno *implementační* s příkladem „analýza” a „*implement*“ jako knižní výraz pro doplnění, doplněk, naplnění, dokončení.

Negociační proces, negociovat

Přestože existuje plněhodnotný český ekvivalent, vžil se pro vyjednávání o vstupu České republiky do Evropské unie cizí termín. Tento termín se používá v příručkách (např. O Evropské unii str. 4) a v tisku, v překladech právních textů se nepoužívá. Skutečnost, že se vžilo pro vyjednávání o vstupu České republiky do EU zvláštní označení, si vysvětlujeme tím, že je vstup pocitován uživateli jazyka jako výlučný a významný proces, který si žádá zvláštní terminologii. Použití cizího výrazu může být ovlivněno i tím, že většina jednání probíhá v angličtině. V předmluvě k překladu knihy O Evropské unii [2000] použil Pavel Telička ne příliš časté termíny *akceptace a transpozice* právních norem. V právnických textech se nepoužívá, opisuje se českými výrazy. Zejména pokud jde o druhý termín, jedná se o vědeckou terminologii. Zásada *subsidiarity* vymezená v článku 3b Smlouvy o založení Evropského společenství má zajistit, aby: „všechna opatření byla přijímána co nejbližší občanům, tedy na nejnižším stupni správy, který umožňuje jejich realizaci nebo výkon“. [Glosář 2000, str. 102 z hesla subsidiarita]. Pokud je nám známo, český termín neexistuje. K častým slovům cizího původu patří *dumping, integrace, konzultovat návrhy*. V překladech právních předpisů EU i v popularizačních textech se nachází termín cizího původu *konvergence*, který vyjadřuje „sblížení hospodářského rozvoje členských států.“ [Malá encyklopedie evropské unie 1997]. Blíže jsou konvergenční kritéria stanoveny ve Smlouvě o Evropské unii. Jedná se o podmínky v oblasti cenové stability, státního dluhu, směnných kursů a vývoje úrokové sazby, které členský stát musí po určité časové období splňovat. V překladech právních předpisů najdeme např. „*vysoký stupeň stálé konvergence*“, *konvergenční program, konvergence, skutečná konvergence*¹⁶. **Notifikace** Tam, kde je konotace termínu v legislativě EU rozlišná od

¹⁵ Navzdory očekávání mezi revizory Koordinačního a revizního centra použití českých termínů, a tedy i nahrazení slova „komunitární“, více prosazovali právníci než jazykovědci.

¹⁶ Příklady čerpány z databáze závazných termínů ÚV pro překladatele právních předpisů EU

české, nelze použít český výraz, uchylují se i české překlady k cizímu slovu, jako např. pro písemné sdělení se užívá v překladech legislativy EU cizí slovo notifikace (v angličtině *notification*, ve francouzštině *notification*, jen němčina *Abkommens vorgesehene Mitteilung*). Ovšem již ve víceslovném termínu je cizí slovo nahrazeno českým tak, aby nevznikl kalk, viz oznamování a zprávy: Citace z Příručky Pokyny pro překlad právních předpisů ES:

The President of the Council shall, on behalf of the Community, give the notification provided for in Article A of the Agreement.	Le président du Conseil procède, au nom de la Communauté, à la notification prévue à l'article X de l'accord.	Der Präsident des Rates nimmt die in Artikel X des Abkommens vorgesehene Mitteilung im Namen der Gemeinschaft vor.	Předseda Rady provede jménem Společenství notifikaci stanovenou v článku X dohody.
---	---	--	--

Ve spojení „notification and reporting“ se již užívá českého termínu

Notification and reporting	Notification et rapports	Mitteilung und Berichte	oznamování a zprávy
----------------------------	--------------------------	-------------------------	---------------------

Member States shall bring into force (adopt) the laws, regulations and administrative provisions necessary	Les Etats membres mettent en vigueur (adoptent) les dispositions législatives, réglementaires et	Die Mitgliedstaaten setzen in Kraft (erlassen) die erforderlichen Rechts- und Verwaltungsvor-	Členské státy uvedou v platnost (přijmou) právní a správní předpisy nezbytné pro dosažení souladu
... within 24 months of its entry into force / adoption / notification.	... dans un délai de vingt-quatre mois à compter de la date de son entrée en vigueur / de sa adoption / de sa notification.	... binnen vierundzwanzig Monaten nach dem Zeitpunkt ihres Inkrafttretens / ihrer Erlassung / ihrer Bekanntgabe... ...nachzukommen.	...do dvaceti čtyř měsíců od přijetí této směrnice / oznámení této směrnice / vstupu této směrnice v platnost.

The Commission shall submit to the Council, within six years from the date of notification of this Directive, a report on...	La Commission soumet au Conseil, dans un délai de six ans à compter de la notification de la directive, un rapport sur...	Die Kommission unterbreitet dem Rat innerhalb von sechs Jahren nach Bekanntgabe dieser Richtlinie einen Bericht über...	Do šesti let ode dne oznámení této směrnice předloží Komise Radě zprávu o...
--	---	---	--

Použití termínu cizího původu notifikace se jeví jako nezbytné tam, kde z kontextu vždy jasně nevyplývá, že se jedná vždy o písemnou formu sdělení.

2.1 Příklad „environmentální“

Jako zvláštní příklad termínu z právních textů EU uvádíme cizí slovo *environmentální*, které sice ve slovní zásobě češtiny již existovalo, známo bylo ovšem v jiném významu, ale díky častému výskytu v legislativě EU se jeho použití všeobecně rozšířilo.

Průvodce ochránce životního prostředí používá termín *environmentální* politika. Dle informace z Ministerstva životního prostředí přídavné jméno *environmentální* značí „týkající se nebo ovlivňující vzduch, půdu nebo vodu na Zemi, tj. týkající se životního prostředí“. Termín *environmentální*, jakkoli nezvykle zní, se používá čím dál tím častěji i v nových právních předpisech v oblasti životního prostředí, protože sousloví obsahující výraz životní prostředí by znělo poněkud těžkopádně. V Průvodci ochránce životního prostředí se dále vyskytuje:

environmentální ustanovení ES (např. str. 10),
environmentální problémy,
environmentální standardy (např. str. 12),
environmentální škody (např. str. 13),
environmentální akční program EU (např. str. 16),
environmentální odpovědnost (např. str. 17),
environmentální legislativa ES (např. str. 17) – na str. 18 ovšem vysvětleno, že se jedná o legislativu Evropské unie k ochraně životního prostředí,
environmentální předpisy (např. str. 19),
environmentálně dynamické země (např. str. 17),
environmentální cíle (např. str. 33),
environmentalisté (např. str. 16)

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost (2001) termín *environmentální* neuvádí, pouze v Akademickém Slovníku cizích slov (1995) jsme našli termín „environmentalizmus (psych.) jako směr zdůrazňující převážný vliv prostředí na formování osobnosti a jejích schopností“ a *environmentální* jako přídavné jméno k tomuto termínu. Lze tedy usuzovat, že *environmentální* ve významu ochrany životního prostředí se rozšířilo s překlady právních předpisů EU, kde je toto přídavné jméno viz výše velmi časté. Odpovídá anglickému *environmental*, francouzskému *environnemental* a německému *Umwelt...*, ve všech uvedených jazycích je vyjádřeno jednoslovným termínem, chce-li se čeština vyhnout cizímu slovu, musí použít víceslovný termín ...*týkající se životního prostředí*.

Ve výše uvedených příkladech z Průvodce ochránce životního prostředí lze v češtině použít sousloví „škody na životním prostředí“, „odpovědnost za životní prostředí“. V případě *environmentálního Akčního programu* či legislativy se přídavné jméno cizího původu hodí, protože následuje též slovo cizího původu. Jak vyplývá z výše uvedených příkladů je termín *environmentální* používán čím dál častěji, což by mohlo způsobit jeho čím dál větší přijatelnost. Důležitým hlediskem při jeho užívání je i terminologická jednotnost, která je bezpodmínečně nutná v odborných textech.

Jen okrajově může být použito termínu ekologický, neboť označuje poněkud jinou skutečnost. Dle vyjádření MŽP značí 1. „spojený se způsobem jakým jsou provázány rostliny, živočichové a lidé a jejich životní prostředí, 2. zainteresovaný v ochraně životního prostředí“.

V českých překladech legislativy EU se spíše uvádí český opis, ale postupně se čím dál častěji objevuje i termín cizího původu. Ministerstvo životního prostředí např. schválilo použití termínu *environmentální audit*.

2.2 Srovnávací tabulka

Pro názornější přehled a srovnání použití cizích slov v překladech legislativy a popularizačních textech uvádíme stručnou tabulku obsahující cizí slova vztahující se k EU, která se všeobecně používají, ovšem v překladech legislativy EU jsou nahrazována českými:

Znění v českých překladech legislativy EU	Podoba používaná v příručkách a v tisku	Poznámka
pozměnění zákona	novela zákona	
sladění práva EU	harmonizace práva EU	
úřední schválení	official approval	
proveditelnost	feasibility	
soudržnost	koherence	Zemědělský výkladový „euro“ slovníček (2001) Termín zmiňovaný Maastrichtskou smlouvou
Fond soudržnosti	Kohezní fond	Jen informačně zmiňuje Zemědělský výkladový „euro“ slovníček (2001)
ochranářství	protekcionismus	Zemědělský výkladový „euro“ slovníček (2001)
úmluva	konvence	
usnesení	rezoluce	
provádění nařízení	aplikace nařízení	
právní předpisy	legislativa	
znalec	expert	Committee of Experts on the Transit of Electricity between Grids Výbor znalců pro otázky přenosu elektřiny v elektrických sítích, ale např. v Glosáři [2000] je uváděn výbor expertů
přizpůsobení	adaptace	Např. Výbor o přizpůsobení směrnice o...
zásada	princip	Např. Zásada použitelnosti vnitrostátního práva
Úřední věstník ES	Bulletin E.S.	Např. Malá Encyklopedie EU
účinek	efekt	
právo Společenství	komunitární právo	
doložka	klauzule	Klauzule o vyplňování mezer Např. Malá Encyklopedie EU

3 Terminologická neustálenost

Jak jsme již ukázali na příkladu cizích slov, terminologie používaná v popularizačních příručkách se v mnohém liší od terminologie v překladech legislativy EU. Nejednotnost existuje i v terminologii českého původu. Z méně důležitých odchylek to je např. použití slovesa ustanovit místo stanovit – v Příručce podnikatele (2000), str. 62 je uvedeno “Smlouva o založení Evropské unie ustanovuje”, zatímco v české legislativě a v překladech legislativy EU se uvádí „stanoví”. V průvodci podnikatele se uvádí pro jednu a tutéž věc termín „národní právo” (s. 47) a „vnitrostátní předpisy“ (60).

Tyto texty odpovídají pojetí popularizačních textů, jak je podává Poštolková (1984): „popularizačním textem rozumíme populárně vědecký literární výtvar určený širokému okruhu čtenářů tj. knihy nejružnějších oborů popularizující výsledky vědeckého výzkumu a články téhož zaměření uveřejňované v novinách a časopisech.“ Autorka v knize srovnává populárně vědeckou knihu o počítačích určenou pro mládež a vědeckou knížku stejného tématu pro vysokoškolské studenty. Při analýze dochází k podobným závěrům jako v této práci. Použijeme autorčinu charakteristiku populárně vědeckých knih o počítačích a srovnáme ji s právními texty s příručkami o Evropské unii

Populárně vědecká publikace o počítačích x vysokoškolská učebnice (citace Poštolková (1984))	Popularizační příručky o EU x právní texty
<ul style="list-style-type: none"> ● častější slangové a pracovní výrazy ● množství oborových termínů stejně drobné pojmenovací varianty ● některé výrazy se vykládají souhrnně a ztotožňují se, ačkoli je norma odlišuje	<ul style="list-style-type: none"> ● častější užití cizích slov ● množství oborových termínů stejně spíše časté pojmenovací varianty ● tato tendence se neuplatňuje výklad ovšem není tak detailní

Ze srovnání vyplývá, že terminologicky se příliš odborný i populárně vědecký jazyk neliší. Výskyt pojmenovacích variant v knize pro mládež vysvětluje Poštolková tím, že jde o „obor poměrně nový, s neustálenou terminologií“. V případě příruček o EU najdeme ve srovnání s právními texty často různou terminologií, což je též způsobeno tím, že se problematikou EU zabývá krátkou dobu jen velmi úzký okruh odborníků, mezi nimiž zatím nefunguje tak dobře předávání informací. Dokonce než se dohodnou revizoři na jednom termínu, viz případ tendr, existuje rozkolísanost i v právních textech.

Závěrem konstatujeme, že popularizační texty nejsou terminologicky sjednocené. Vzhledem k tomu, že autory jsou často odborníci v daném oboru a nikoli právníci se specializací na evropské právo, vyskytují se v těchto textech častěji cizí slova běžná v odborném vyjadřování. Jedná se zejména o slova anglického původu, neboť většina příruček, odborných publikací a výkladových slovníků je v angličtině.

II. Obsahová stránka legislativy EU

V této části se budeme stručně zabývat obsahovou stránkou slovní zásoby jazyka EU. Není v našich možnostech představit celkově právní řád EU, nicméně by se nám zdálo neúplné analyzovat terminologii, aniž bychom se ani nepokusili o heslovitý pohled z hlediska sémantiky. Vzhledem k tomu, že nejvíce stránek právních textů¹⁷, více než polovina veškeré legislativy EU, je ze zemědělství, vezmeme si tuto oblast jako příklad a krátce ji charakterizujeme. Uvědomujeme si, že tato část je svým rozsahem neúměrně krátká ve srovnání s předcházející kapitolou. Zasloučeně ovšem analyzovat právní terminologii náleží patřičným odborníkům, a navíc by si takový rozbor zasloužil speciální práci.

1. Terminologie z oblasti zemědělství

Nezasvěcený člověk by předpokládal, že právní předpisy pro oblast zemědělství se věnují krmivům, zvířatům, nemocem zvířat, plodinám, způsobu pěstování, atd. Zemědělství Evropské unie se ovšem z velké většiny zabývá finančními otázkami. Jde totiž o to, jak udržet ceny zemědělských výrobků ve všech členských státech na podobné úrovni a zajistit odbyt i pro případnou nadprodukcii. V rámci financování zemědělství lze vysledovat několik tématických okruhů: financování zemědělství, zemědělské subvence, tržní řády. Krátce shrneme základní cíle společné zemědělské politiky, způsob utváření cen zemědělských produktů.

Společná zemědělská politika je stanovena ve Smlouvě o založení Evropského společenství. Její nejdůležitější součástí jsou společné tržní řády pro téměř všechny produkty vyráběné v zemích EU. K nejdůležitějším patří tržní řády týkající se obilí, rýže, olejnin, mléka a cukru. Jednotlivé tržní řády se liší, obsahují obchodní pravidla, normy jakosti, opatření ke stabilizaci trhu, atd. Cenové systémy mají na vnitřním trhu zajišťovat jednotnou cenovou hladinu a tu zabezpečovat vůči světovému trhu. Základem tohoto systému určování cen je cílová - orientační cena, kterou stanoví Rada na počátku hospodářského roku. Již z názvu vyplývá, že slouží výrobcům jako orientace. Z orientační ceny se odvozuje prahová cena – minimální cena pro zemědělské výrobky z třetích států. Pod prahovou cenou se pohybuje intervenční cena, za niž nakupují zemědělské produkty intervenční místa v členských státech. Intervenční agentury musí za intervenční cenu nakoupit jakékoliv nabízené množství.

Jelikož jsou minimální ceny v EU většinou vyšší než na světovém trhu, je třeba vnitřní trh chránit před zbožím z dovozu. Základem vnější ochrany jsou variabilní dovozní vyrovnávací dávky, které mají vyrovnávat rozdíl mezi nižší dovozní cenou a vyšší prahovou cenou. Pro některé produkty jako např. vepřové maso, vejce, drůbež existují zvláštní ochranná opatření proti mimořádně nízkým nabídkovým cenám při dovozech z třetích zemí. V zájmu podpory vývozu zemědělských produktů ze Společenství poskytuje Společenství podpory, tzv. vývozní náhrady, které vyrovnávají rozdíl mezi vyšší tržní cenou EU a nižší cenou na světovém trhu.

¹⁷ Dle databáze Taiex ke dni 6.3. 2000 spadalo do gesce Ministerstva zemědělství 4057 dokumentů, Ministerstva průmyslu a obchodu 1482 dokumentů, Ministerstva financí – Generálního ředitelství cel 1139, Ministerstva financí 769 dokumentů a MDS – ČTÚ 139 dokumentů, Ministerstva pro místní rozvoj 481 a Ministerstvo kultury má pro srovnání jen 91 dokumentů.

Zemědělské politice slouží Evropský orientační a záruční fond, jehož orientační sekce financuje opatření na zlepšování zemědělských struktur a záruční sekce poskytuje finanční prostředky na garantované ceny zemědělských výrobků, které zemědělci EU podle pevně stanovených cen obdrží za své produkty, nelze-li je pro nízkou poptávku na volném trhu prodat.

- Názvy různých fondů, odkud se čerpají finanční zdroje.

strukturální fondy

Výše jsme velmi zjednodušeně přiblížili hlavní zásady společné zemědělské politiky, která proto aby zajistila stejné ceny zemědělských produktů ve všech členských státech EU, které jsou navíc ve srovnání s cenami ve třetích státech vyšší, musí zemědělcům případné ztráty kompenzovat. Jedná se o složitý systém stanovení cen, podpor a dávek, který je jasně rozčleněn – odtud termíny jako strukturální politika a strukturální fondy. Mezi strukturální fondy patří **Evropský fond pro regionální rozvoj** (European Regional Development Fund), **Evropský sociální fond** (European Social Fund) a **Evropský orientační a záruční fond** (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund).

“Pojmem strukturální politika se v zemědělství rozumí veškeré úsilí o zlepšení výrobních a pracovních podmínek v zemědělství a lesnictví, vodohospodářská a stavebně-technická opatření, jakož i ochrana pobřeží a opatření ke zkvalitnění struktury trhu. Spolu s cenovou a sociální politikou je nosným pilířem agrární politiky.”

Výkladový slovník agrární politiky

Ing. Josef Kraus, Csc. a kol. VÚZE Praha 1993

Evropský zemědělský orientační a záruční fond (zkratka EZOZF). Ukázkou toho, jakým způsobem vznikají názvy, uvádíme, že v případě tohoto klíčového fondu existovalo několik překladů (např. Evropský orientační a garanční fond) probíhala četná jednání mezi Ministerstvem zemědělství a KRC. O konečném názvu pak rozhodli pracovníci KRC a dopisem adresovaným Ministerstvům zemědělství, financí a Ministerstvu pro místní rozvoj sdělilo konečné znění překladu. U tohoto fondu se i běžně v češtině používá zkratka – EZOZF, což je potvrzením jeho častého výskytu jak v praxi, tak v překladech právních předpisů EU.

- Názvy různých typů finanční pomoci.

Cílem společné zemědělské politiky zemí EU je zachování společného trhu zemědělských výrobků včetně rybářských produktů, což je podmíněno finančním přerozdělováním, které spotřebuje více než polovinu rozpočtu EU. Obecně se v českém znění legislativy EU rozlišuje **pomoc** (ve francouzštině i v angličtině *assistance*), užší termín je **podpora** (v angličtině „*aid*“ nebo „*support*“, ve francouzštině „*aide*“), pak **dávky**. Tyto termíny se ovšem vyskytují velmi často a v různých kontextech, není tedy vždy jasný způsob překladu, tj. zdali se jedná o finanční podporu nebo obecnou podporu dané věci spíše politickou či společenskou.

Např. citace z *Narřízení Komise (ES) č. 963/2001 ze dne 17. května 2001, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 1259/1999 týkající se dodatečné podpory Společenství a předávání informací Komisi.*

Dokladem, že se jedná v tomto případě o finanční podporu, je citace z tohoto nařízení, kde se uvádí:

„Částky zadržené podle čl. 3 odst. 2 a článku 4 nařízení (ES) č. 1259/1999 se použijí k financování dodatečné podpory Společenství stanovené v...“

V Římské smlouvě se pak uvádí vyplácení *dávek* ve spojitosti s oblastí sociálního zabezpečení osobám s bydlištěm na území členských států. V téže smlouvě se pak uvádí *pomoc* ve spojitosti s poskytnutím úvěru (článek 108).

„Vzájemná pomoc může mít především formu:

- a) dohodnutého postupu u ostatních mezinárodních organizací, na které se mohou členské státy obrátit;
- b) jakýchkoli opatření potřebných k zamezení odklonu obchodu, pokud stát, který má obtíže, udržuje nebo znovu zavádí množstevní omezení vůči třetím zemím;
- c) poskytování úvěrů v omezené výši ostatními členskými státy; k tomu je třeba jejich souhlasu.“

● Podpora x subvence

Evropský trh funguje déle, a má tedy finanční slovník propracovanější než čeština, jejíž slovník tržní ekonomiky se mohl vyvíjet až od roku 1989. Pracovníci KRC se tedy snažili ekonomické termíny rozšiřovat. Při překladu anglického termínu „export refund“ byl návrh ze strany Ministerstva zemědělství použit slovo *subvence*. Generální ředitelství cel (GŘC) se ovšem postavilo proti tomuto termínu a navrhovalo slovo *podpora*. „Subvence“ je doslovným překladem anglického slova „subvention“ (podpora), doslovným překladem slova „refund“ je *náhrada*. Navíc v tomto případě je i francouzská verze v souladu s anglickou, protože používá termín „restitution“.

Jan Skalický z Generálního ředitelství cel považuje termín *vývozní náhrada* za vhodnější, neboť je český a přesnější. Zákon o Státním zemědělském intervenčním fondu hovoří ovšem většinou o „podpoře“ tam, kde Ministerstvo zemědělství navrhovalo „subvence“. Na některých místech tohoto zákona však bylo zřejmě omylem použito slovo „subvence“, čímž došlo k nejednotnému označení stejného významu. Rozdíl mezi subvencí a náhradou není velký. Subvence se dá chápat jako podpora vývozu, náhrada pak znamená nahrazení rozdílu mezi domácí cenou a cenou na světových trzích. Smyslem takové náhrady je samozřejmě podpora vývozu. Jediný rozdíl je v tom, že termín „refund“ (náhrada) naznačuje, jakým způsobem je vývoz podporován. Dle Jana Skalického: „přesto, pokud Ministerstvo zemědělství trvá na subvencích, je GŘC ochotno se s tímto termínem smířit.“

V případě pochybností, jaký správný termín v češtině zvolit, je možná a velmi účelná konzultace bruselského překladatelského centra, kam se s naším vstupem do EU přesune překládání evropské legislativy do češtiny. Na otázku překladu termínu náhrady či subvence p. Gotzi z bruselského TAIEXu odpověděl, že je třeba důsledně rozlišovat mezi *vývozními náhradami* - „export refund“ (A), „restitution à l'exportation“ (F) a *vývozními subvencemi* - „export subsidy“ (A), „subvention à l'exportation“ (F), tak jak to rozlišují i ostatní jazyky. Dle p. Gotziho jsou vývozní náhrady nástrojem, který se už dlouho používá v rámci společné zemědělské politiky a k němuž se vztahuje velké množství právních aktů. Oproti tomu je výraz vývozní subvence obecně vyhrazen různým podporám.

Bližší určení jsme našli ve Slovníku vydaném Evropským parlamentem, který ve zkrácené podobě píše, že *vývozní náhrady* umožňují producentům Společenství prodávat své produkty na světovém trhu. Cílem vývozních náhrad je pokrytí rozdílu mezi cenou Společenství a cenou na světovém trhu – cenová konkurenceschopnost v mezinárodním obchodu. Vývozní náhrady stanoví komise na určité období (pak se sestavuje každé tři měsíce seznam produktů i výše vývozních náhrad) nebo v omezeném množství na veřejné nabídkové řízení pro prodej určitého výrobku. Vývozní náhrady se poskytují pouze na žádost a po předložení příslušné vývozní licence. Výše vývozních náhrad se rovná částce, která se uplatňuje ke dni podání žádosti o licenci. Vývozní náhrady se vyplácejí jakmile je prokázáno, že byl produkt pocházející ze Společenství vyvezen za hranice Společenství.

Na doporučení bruselského centra, které oba termíny rozlišuje, byly i do českého slovníku zavedeny oba termíny, byť slovo subvence bylo počítáno jako termín z minulých dob plánovitého hospodářství, je zatížen touto konotací, a proto se mu snažili pracovníci KRC z počátku vyhnout.

- **Intervenční prodej, intervenční nákup a intervenční agentury**

Na základě intervenčního prodeje se prodávají zemědělské produkty do třetích zemí.

“Jako intervence se v ekonomii označuje všeobecně jakýkoli zásah do hospodářského vývoje. Intervence může provádět stát a jeho úřady, ale soukromé zainteresované osoby nebo skupiny. Neomezují se zdaleka jen na zemědělství. Cílem intervencí v agrárním sektoru je většinou zlepšení souladu mezi nabídkou a poptávkou (např. prostřednictvím stabilizačního fondu nebo převzetím přebytků, poskytováním podpor na skladování) zabránit z ekonomických důvodů neúnosnému poklesu cen pro výrobce zemědělských produktů. Možnosti intervence, s nimiž počítá Evropské společenství v tržních organizacích se využívají jen za určitých podmínek (intervenční cena) a teprve tehdy, nebylo-li dosaženo určité hranice (intervenční práh).

Výkladový slovník agrární politiky

Ing. Josef Kraus, Csc. a kol. VÚZE Praha 1993

Intervenční cena

“je zpravidla cena, za kterou se provádějí intervenční nákupy. Každoročně ji stanoví Rada ministrů pro příští rok. Intervenční ceny mají zabránit příliš prudkému poklesu cen placených výrobcům, ovšem u intervenčních cen nejde o minimální ceny nebo zaručené ceny, protože tyto ceny platí intervenující organizace, takže dopravní a výkupní náklady nese výrobce.”

- **„Animal welfare“, „bien-être des animaux“**

Jedná se o termín, který přineslo právo EU, tudíž patří do slovníčku „eurožargonu“. Oficiální překlad do češtiny dle Koordinačního a revizního centra je od roku 2003 *spokojená existence zvířat*, příp. tam, kde se dle kontextu tento termín nehodí, jako např. při chytání zvířat se užívá termínu *dobré zacházení se zvířaty* nebo *dobré či přiměřené podmínky zvířat*. Gestorem pro tento termín je Ministerstvo zemědělství, poradcem je Výzkumný ústav zemědělský v Brně, pro které byl nepřijatelný překlad navržený Koordinačním a revizním centrem *pohoda zvířat* nebo *pohodlí zvířat*, která uvádí další, ovšem pro odborníky nepřesný překlad *ochrana zvířat před týráním*. Dokladem dlouhého a nelehkého hledání českého termínu je např. název příručky, kterou v roce 2000 publikoval Svaz chovatelů prasat v Čechách a na Moravě: *Zásady „welfare“ v chovech prasat*. Použití anglicismu jednak ukazuje na

skutečnost, že v té době nebyl nalezen všemi přijatelný český termín, jednak že se v odborném jazyce, jak jsme se již několikrát zmínili, používá více cizích slov.

Podle již zmíněné příručky pojem „welfare“ zahrnuje celý „komplex podmínek, které zajišťují spokojenou existenci zvířat, zejména pak jejich zdraví a životní pohodu“. Tato problematika nabývá důležitosti zejména se vstupem do EU, kdy je třeba české předpisy týkající se jí jen okrajově sladit s *acquis communautaire* pro ochranu zvířat. Rozdíly mezi členskými státy v oblasti ochrany zvířat mohou omezit obchod se zvířaty (různá protekcionistická opatření) nebo vést k nerovným podmínkám hospodářské soutěže. Uplatňování zásad spokojené existence zvířat by mělo též zvýšit důvěru zákazníků v potraviny, což má či může mít dále ekonomický dopad na chovatele. Již zmíněná příručka pak rozebírá obecně zásady spokojené existence prasat v chovech, kontrolu jejich zdraví, stavby a zařízení pro prasata, provoz těchto zařízení, přepravu prasat, veterinární zákroky.

Ukázali jsme si, že většina slovní zásoby eurožargonu se týká financování.

2. Názvy a jejich zkratky

Ve slovnících, které shrnují slovní zásobu jazyka Evropské unie, je nejvíce prostoru věnováno názvům a jejich případným zkratkám. Z tohoto důvodu jsme do této práce zařadili oddělenou kapitolu věnovanou této problematice. Z hlediska názvů se budeme zabývat způsobem jejich tvoření, tvarovou jednotností a existuje-li či nikoliv k nim zkratkové slovo. U zkratk si povšimneme toho, jsou-li vůbec tvořeny, z jakého slovního základu – zda českého či cizího, a při jakých příležitostech jsou používány. V některých případech se zkratkové slovo vžilo natolik, že již není pocíťován jeho původ. Někdy je těžké analyzovat odděleně názvy a zkratky, protože k často používaným názvům vznikají i jejich zkratky. Tyto případy budeme posuzovat společně.

2.1. Zkratky

Evropská unie dala vzniknout mnoha víceslovným názvům institucí, fondů, programů, což automaticky vede k jejich zkracování. Již podle V. Mathesia je tendence ke zkracování jednou ze základních tendencí jazyka. Autoři Poštolková, Roudný, Tejnor (1983) se domnívají, že se „vzrůstající exaktností vědeckovýzkumných metod bude počet užívaných symbolů stoupat, že dojde k jejich mezinárodní unifikaci, jako k ní došlo např. i při stanovení chemických značek, symbolů ve formální logice apod.“. Možný i skutečný počet zkratk od názvů spojených s Evropskou unií dává této teorii za pravdu, vždyť jedním z cílů různých překladových slovníků věnovaných jazyku Evropské unie je právě zaznamenat a vyložit zkratky a zkratková slova. Pokud je totiž zkratka všeobecně srozumitelná uživatelům, tedy zástupcům členských států, čtení i porozumění textu urychluje.

Jiná situace je v případě českých uživatelů, neboť znalost postupů, organizací i terminologie EU není dostatečně všeobecně známá a vžitá, takže přílišné užívání může působit spíše problémy v porozumění. Existuje rozdíl mezi odbornou praxí a českými překlady legislativy EU. V českém odborném jazyce je užití zkratk mnohem častější. Je to způsobené tím, že

tvůrci i adresáty textů jsou odborníci, kteří danou problematiku znají, zkratky běžně používají, a jejich užití díky své stručnosti orientaci v textu zrychlí.

2.1.1 Užívání zkratk v právních předpisech EU

V případě právních předpisů vydávaných Evropskou unií přeložených do češtiny je snaha užívání zkratk omezovat, neboť může ztěžovat porozumění textu. Ne všichni příjemci je totiž mohou aktivně znát. Tyto texty jsou prvotně určeny jednak právníkům a jednak odborníkům na danou oblast – zemědělcům, pracovníkům v oblasti kultury, financí, atd. A zejména v prvních letech našeho vstupu do EU ne všichni budou aktivně zkratky znát. Dá se předpokládat, že čím déle budeme členy EU a čím vstoupí jazyk EU a informovanost o EU v širší povědomost, bude zkratk přibývat, tak jak je tomu v případě ostatních jazyků. Anglické, francouzské i německé texty legislativy EU totiž používají zkratky častěji.

Z toho důvodu používají pracovníci Koordinačního a revizního centra v překladech právních textů zkratk co nejméně a většinou je rozepisují. Mimo již uvedených hledisek je k tomu vedou následující důvody:

- Srozumitelnost: Český mluvčí by těžko chápal, že se např. známé označení Státy Střední a Východní Evropy skrývají pod zkratkou SVVE.
- Některé zkratky nejsou v právních textech EU časté. Např. v evropském právu užívaná zkratka NIS se vyskytuje v pěti rozhodnutích týkajících se úzce specializované oblasti jaderného výzkumu.
- S ohledem na českou flexi, která se v jazycích, z kterých se překládá, nevyskytuje, je obtížné zkratky přirozeně včlenit do české věty a stávají se nesrozumitelnými. Např. v právních textech z oblasti zemědělství se často vyskytuje zkratka „EZOZF“ (Evropský zemědělský orientační a záruční fond), která velmi brzdí tempo řeči.
- Některé zkratky se vyskytují dohromady a je tedy nutné s nimi nakládat jednotně. Zkratka „CEEC“ je často ve spojení se zkratkou „NIS“. Vzhledem k tomu, že se zkratka „NIS“ rozepisovala, přijal se stejný postup i pro „SVVE“ (Země střední a východní Evropy). Ostatně pojem „SVVE“ i se zkratkou po začátku rozšiřování zmizí.

Pokyny pro překlad právních předpisů ES na str. 80 stanoví používání zkratk:

V anglických i jiných textech se hojně vyskytují zkratky, které nejsou v češtině rozšířené, a jejichž používání by zkomplikovalo porozumění textu (mj. s ohledem na jejich nesklonnost). Takové zkratky se do českého textu běžně nepřevádějí. Zkratky lze nahrazovat odpovídající českou zkratkou jen tehdy, je-li obecně používána, byla-li schválena jako závazný termín nebo je-li navrhována ke schválení jako závazný termín. Mezi zkratky, které se v českém textu vždy rozepisují, patří např.:

	Anglické znění	Francouzské znění	Německé znění	České znění
1.	SME (SMEs)	PME	KMU	malé a střední podniky
2.	MEP (MEPs)	-	-	členové Evropského parlamentu
3.	NCB (NCBs)	BCN	NZB	národní centrální banky
4.	CEEC (CEECs)	PECO	MOEL	země střední a východní Evropy
5.	NIS	NEI	NUS	nové nezávislé státy bývalého Sovětského svazu
6.	EUA	UCE	ERE	evropská zúčtovací jednotka

V českých překladech legislativy EU se formou zkratky používají názvy známých institucí.

Na základě rozboru zkratk a zkratkových slov lze shrnout, že se jich z důvodu nevídanosti a krátké historie terminologie Evropské unie a zejména tedy srozumitelnosti používá v češtině mnohem méně. Nicméně zkratky a zkratková slova tvoří jednu z důležitých složek eurožargonu v češtině. Dokladem toho je i fakt, že v rámci zkoušky pro budoucí konferenční tlumočníky Evropské unie je důležitou součástí i znalost zkratk.

2.2 Názvy organizací

Vzhledem k tomu, že se jedná o odbornou terminologii, je důležité u názvů institucí, fondů a organizací dodržovat ve všech textech stejná pojmenování. Problémem ovšem opět zůstává, jak stanovit správný název, rozšířit ho mezi všechny uživatele a nadále ho i dodržovat. Jednou z možností je, že revizoři KRC se po odborných konzultacích na ministerstvech či ústavech, které mají termín v gesci, shodnou na konečném znění a pak své rozhodnutí zpětně sdělí ostatním již zmíněným uživatelům.

Tento postup ovšem nelze použít všeobecně, protože totiž většinou dříve než KRC začne revidovat právní text, ve kterém se název vyskytuje, již ministerstva, do jejichž gesce daný termín spadá, či odborné ústavy, používají již nějaký pracovní název. Revizoři KRC tedy musí zjistit jeho znění a posoudit, odpovídá-li český překlad definici, jakou uvádí evropská legislativa, k jejímuž úplnému znění nemusejí mít zaměstnanci ministerstev a odborní pracovníci přístup, a dohledat použití termínu v právních textech EU. Dále pak je třeba se ujistit, zdali termín nemají v gesci dva či více subjektů, jako např. v případě anglického výrazu *tender* – jednak ve všeobecném významu týkajícím se veřejné soutěže a jednak ve spojení s *tenderem* vypisovaným v rámci intervenčních agentur, který tedy spadá do gesce Ministerstva zemědělství a Ministerstva financí. Než proběhne tato složitá cesta, stává se velmi často to, že se používají dva či více názvů: jeden, který používalo ministerstvo či jiné odborné pracoviště, druhý se pak objeví v překladech právních předpisů EU. Nehledě na to,

že i odborná pracoviště mohou nezávisle na sobě používat několik různých názvů a jiný název může použít i překladatel či autor odborného článku.

Všichni, kdo pracují s jazykem Evropské unie, by ovšem měli používat jednotné a pokud možno ustálené názvy již z toho důvodu, že je problematika Evropské unie dosti spletitá a odborná veřejnost, která se na ni musí postupně připravit, se v ní musí rychle orientovat. Poštolková, Roudný, Tejnor [1983] v této souvislosti uvádějí, že by „terminologii prospělo, kdyby pro jeden pojem existoval vždy jen jediný název. Všechna terminologická synonyma, slovtvorné varianty termínů, pravopisné nebo výslovnostní dublety se pokládají všeobecně za nevýhodné. Mohou totiž vzbuzovat dojem, že pojmenovávají odlišné pojmy.“ K záměně pojmů či nepochopení může pro složitost a rozsáhlost legislativy Evropské unie snadno dojít.

Příklady

Evropský zemědělský orientační a záruční fond

U tohoto názvu je zajímavé sledovat vznik jeho českého překladu. Jedná se totiž o jeden z nejdůležitějších strukturálních fondů Evropského společenství založený státy ES, který je určen pro financování Společné zemědělské politiky. Dokladem jeho významného postavení je to, že na něj připadlo v roce 1991 okolo 60% z celkového rozpočtu ES. Uvedený fond se dělí na dvě části. Z části „záruky“ se financují nejen intervence na vnitřním trhu ES, ale v případě potřeby i výdaje na podporu vývozu do třetích zemí. Z části „orientace“ se financují opatření přizpůsobení výrobních zemědělských podmínek požadovanému trhu a opatření na podporu odbytu.

Z počátku v jeho českém názvu existovala značná nejednotnost – Ministerstvo zemědělství, jenž je garantem termínu, používalo většinou *Evropský zemědělský garanční a záruční fond*, Koordinační a revizní centrum překládalo anglický termín European Agricultural Guidance and Guarantee Fund jako *Evropský zemědělský orientační a záruční fond*. Malá encyklopedie Evropské unie [1997] uvádí název Evropský orientační a záruční fond pro zemědělství. Mezi KRC a Ministerstvem zemědělství proběhlo několik konzultací, konečné slovo ve stanovení tohoto termínu mělo potom Koordinační a revizní centrum.

Důkaz hledání správného názvu a jeho jen postupného ustalování a z něho plynoucí nejednotnosti najdeme i v Zemědělském výkladovém „euro“ slovníčku [2001], kde je pod heslem uvedeno znění Evropský zemědělský orientační a záruční fond, ovšem u hesla programu SAPARD se chybně píše o „*garanční sekci strukturálního fondu EAGGF*“ (str. 59). V souladu s přecházejícím názvem by se sekce měla jmenovat *záruční*.

Pokud jde o zkratku tohoto názvu, najdeme ji v Zemědělském výkladovém „euro“ slovníčku [2001] v podobě EAGGF, tj. z anglického originálu. V českých překladech legislativy EU se používá jen, je-li to nezbytně nutné. Zkratku nenajdeme ani v Anglicko-českém slovníku se zaměřením na zemědělskou problematiku Evropské unie [1999]. Užití anglické zkratky v odborném prostředí u názvů, které se nevyskytují tak často nebo jejichž podoba svou zvukomalebností k tomu přímo nevybízí, je časté. Vede k tomu i to, že většina odborné literatury týkající se EU, technických příruček i slovníků je psána v angličtině, a každý se tedy běžně setkává s anglickými názvy.

Společná zemědělská politika SZP nebo CAP

Jedná se o jednu ze společných politik Evropské unie, která je výslovně uvedena ve Smlouvě o Evropských společenstvích. Zahrnuje všechna opatření pro zachování společného trhu zemědělských výrobků včetně rybářských produktů. V českých překladech legislativy EU se okrajově vyskytuje zkratka *SZP*. V Zemědělském výkladovém „euro“ slovníčku [2001] zkratka CAP z anglického výrazu Common Agricultural Policy. Užití anglické zkratky si zde vysvětlujeme tím, že je tato publikace určena odborníkům, kteří informace o EU čerpají většinou z anglických originálů, a jsou tedy zvyklí používat anglické výrazy i v češtině.

Shodný – neshodný přívlastek

Pro překladatele je někdy obtížné odhadnout, má-li použít shodný či neshodný přívlastek. Všeobecně se tam, kde to čeština dovoluje, používá častěji přívlastek shodný. V této oblasti existuje velká nejednotnost, viz např. název používaný v Malé Encyklopedii Evropské unie [1997], kde je v názvu použit přívlastek shodný *Evropský fond regionálního rozvoje a v překladech právních předpisů EU*, kde se naopak užívá přívlastek neshodný - *Evropský fond pro regionální rozvoj*.

V následujících názvech je použití jak v překladech tak v srovnávaných příručkách jednotné:

- European Development Fund *Evropský rozvojový fond*
- Committee for European Development of Science and Technology
Výbor pro evropský vývoj vědy a techniky.

2.2.1 Názvy s předložkou

V názvu různých výborů, ředitelství a komisí jsou častější předložkové názvy než adjektivní, jako např. Výbor pro vědu a techniku. Vzhledem k tomu, že neexistuje všeobecně dostupná databáze názvů používaných v oficiálních překladech legislativy EU, překlady názvů různých institucí, komisí a výborů se v populárně vědeckých příručkách a tisku liší. Výjimkou jsou případy, kdy je překlad názvu jednoznačný, jako např. Výbor regionů nebo je-li název vžitý.

Jako další příklad jsme zvolili názvy ředitelství Komise, podle Pokynů pro překlad právních předpisů existují tzv. Stará a Nová generální ředitelství. U názvů Starých generálních ředitelství se používá označení v nominativu, např. “Generální ředitelství VII – doprava”, u Nových gen. ředitelství se používá na základě francouzského překladu předložka pro, jako např. “Generální ředitelství pro výchovu a kulturu”.

Až na poradě KRC dne 7. 2. 2001 byly sjednoceny názvy mezistátních dohod na: Dohoda mezi X a Y o ....., Dohoda o .... Mezi X a Y dle originálu a srozumitelnosti. Nejznámějšími příklady je Smlouva o založení Evropského společenství a Smlouva o Evropské unii. Bylo by možná zajímavé si položit otázku, do jaké míry je nutné a potřebné snažit se za každou cenu stanovit jednotné znění všech termínů a sousloví a kde začíná a končí překladatelská volnost. Tam, kde je význam daného názvu či sousloví stoprocentně jasný, lze možná v současné době, kdy se teprve české znění právních textů EU tvoří, hodnotit shovívavě rozkolísanost v použití shodného či neshodného přívlastku či ve výše zmíněných předložkových vazbách.

2.2.2 Názvy výborů

Dle Glosáře [2000] je úkolem výborů napomáhat institucím Společenství, účastní se všech fází legislativního procesu. Předtím, než Komise sestaví návrhy nových právních předpisů, pravidelně konzultuje s výbory znalců. Tyto výbory jsou složeny ze zástupců odpovídajících prostředí, soukromé sféry nebo znalců národních vlád např. *Výbor znalců pro otázky tranzitu zemního plynu v plynovodech* (Committee of experts on the transit of natural gas through grids) a zaručují, že Komise zůstane otevřená všem připomínkám těch, kterých se navrhované předpisy budou týkat. Existuje téměř šedesát výborů působících v nejrůznějších oblastech, přičemž polovina z nich se zabývá zemědělskými otázkami.

- Doklad používání spíše českých než cizích termínů.

Committee for adaptation to technical progress
výbor pro přizpůsobování technickému pokroku

- Doklad používání eurožargonu

Committee for Aid to Non-Associated Developing Countries
Výbor pro pomoc nezúčastněným rozvojovým státům

- Jako doklad složitosti překladu

Právní jazyk bývá často označován za nesrozumitelný, složitý, obtěžkaný ustálenými vazbami. Příkladem z českých právních předpisů, který se používá i v analyzovaných překladech, je: „ustanovení se zrušuje“ místo obvyklého „ruší“. Z názvů Výborů můžeme uvést následující název, pochopení ztěžuje správné přiřazení přívlastku na konci názvu k odpovídajícímu podstatnému jménu. Je to jeden z největších problémů při překladu.

Committee for the adaptation to technical and scientific progress of
the directives on colouring agents for medicinal products

Výbor pro přizpůsobení směrnic o barvivech užívaných u léčiv vědecko-technickému pokroku.

3. Vznik nových pojmenování

Analýzou termínů jsme se zabývali v předcházejících stránkách, zde jen shrneme způsob vzniku nových pojmenování. Vzhledem k tomu, že se jedná jen o heslovité vyjádření, zařazujeme tuto část na konec ke slovníčku.

Na základě již představené terminologie shrneme způsob vzniku českého eurožargonu. Podle Hausera [1986] vznikají pojmenovávací jednotky

a) tvořením nových slov – nové české slovo se nám nepodařilo najít – vzhledem k tomu, že se legislativa EU snaží spíše přiblížit právnímu uspořádání států EU, tvoření novotvarů by mohlo působit kontraproduktivně,

b) přejímáním slov z jiných útvarů národního jazyka - vhodné příklady jsme nenašli, již z toho důvodu, že se jedná o slovní zásobu výhradně spisovnou, kterou zatím používají spíše odborníci a

c) přejímáním slov z jiných jazyků a slov mezinárodních – např. *acquis Společenství*. Slovníku neologismů (1998) podává širší pojetí, které lépe vyhovuje našemu analyzovanému materiálu. Nová pojmenování vznikají na základě několika pojmenovacích postupů: přejímáním, kalkováním, tvořením víceslovných (sdružených pojmenování), tvořením slov odvozováním a skládáním, tvořením slov zkratkových a sémantickým „tvořením“ slov, tj. přenášením pojmenování jednoho pojmu na druhý na základě vnější podobnosti, na základě vnitřní, funkční souvislosti, rozšířením nebo zúžením významu. V následující tabulce uvádíme jen heslovitě příklady jednotlivých termínů. Podrobněji jsme se některým termínům již věnovali, nebo jsou zařazeny do stručného slovníčku eurožargonu.

Vznik nových pojmenování	příklady	Vysvětlivky
Přejímání	<i>acquis Společenství</i> (<i>acquis communautaire</i>) <i>NUTS</i>	– zkratka z francouzského výrazu <i>La Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques</i> , tedy „územní jednotka pro statistické účely“ Zemědělský výkladový „euro“ slovníček (2001)
Kalkování	<i>strukturální fondy</i> <i>Zelená kniha,</i> <i>Bílá kniha</i>	
Tvoření víceslovných (sdružených) pojmenování	<i>veřejná správa</i>	používá se v legislativě místo slova <i>administrativa</i>
Tvoření slov odvozováním a skládáním	<i>pozměnění ustanovení</i>	V českých právních textech se používá termín <i>novelizace</i>
Tvoření slov zkratkových	<i>SAPARD</i>	z angl. <i>Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development</i> (název Speciálního akčního programu pro předvstupní pomoc v zemědělství a rozvoji venkova v kandidátských zemích střední a východní Evropy.
Sémantické tvoření slov	<i>právo usazovat,</i> <i>osoba usazená,</i> <i>svoboda usazování</i>	

4. Stručný slovník českého eurožargonu

Do tohoto slovníčku zařazujeme termíny, které považujeme za nová slova, jimiž se čeština obohatila v rámci začlenění do evropského ekonomického prostoru. Zařazujeme sem nová pojmenování, nová slova, nové jednoslovné i víceslovné výrazy, slova s novými významy. Nejsou zde pojmenování, která jsou v češtině vžitá a v kontextu evropské legislativy mají totožný, či jen nepatrně posunutý význam.

Zde uvedená slova jsou neologismy, které se do české slovní zásoby dostaly díky Evropské unii. Uvádíme české, anglické a francouzské znění. Vybrali jsme tyto dva cizí jazyky, protože jsou svým způsobem rozhodující pro překlad do češtiny. Angličtina jako jazyk, který je v Evropské unii nejběžnější a ve kterém je psána většina příruček o Evropské unii, je základem pro slovníky a nejběžnějším dorozumívacím jazykem. Francouzštinu uvádíme z toho důvodu, že je nejpřesnější a pro vyjádření překladatelských úskalí mnohdy rozhodující. Dle O. Radiny se „francouzština vyjadřuje v rovině obecného dorozumění“, francouzská slova jsou „znaková“, kdežto anglická a německá slova jsou „obrazná“. Jako příklad uvedeme francouzské slovo *le départ*, které znamená v češtině odchod, odjezd, odlet, odplutí, start – tedy popisuje pohyb odněkud někam nehledě na to, jakým způsobem se daný pohyb uskutečňuje; pěšky, automobilem, letecky, vlakem, atd.. Sémantický rozsah slova *départ* je tedy značně širší, než je tomu u českých ekvivalentů. Pro překlad je francouzská obecnost výhodná, neboť v případě, že pro danou skutečnost není znám přesný výraz v češtině, lze použít doslovný překlad, aniž by se překladatel dopustil velké chyby.

Jako doklad přesnosti francouzštiny v právních předpisech Evropské unie uvádíme příklad anglického slova *tender*, které se vyskytuje ve směrnících velmi často, ať již samostatně nebo ve spojení. Jednomu anglickému výrazu nezřídka odpovídá více přesnějších francouzských ekvivalentů.

Výčet výrazů, ve kterých se ve směrnících nachází slovo *tender* a jejich francouzské ekvivalenty:

Tender	offre, soumissionner, appel d'offres
Submit a tender	présenter une offre
Tendering procedure	procédure de passation, procédure d'adjudication
Invitation to tender	invitation à soumissionner, invitation, invitation à présenter une offre, avis ou invitation à soumissionner, appel aux fournisseurs
Tender/contract notice	avis de marché, avis d'adjudication, appel d'offres (pouze v 93/38)
Call for competition	mise en concurrence (pouze v 93/38)
Notice of a call for competition	avis d'appel d'offres (pouze v 93/38)
Put up for tender	mise en concurrence
Contracting authorities	pouvoirs adjudicataires
Contracting entities	entités adjudicatrices (pouze v 93/38)
Tendering (for)	soumissionner (pour)
Contract/tender document	cahier des charges
Opening tenders	ouverture des offres

Přesnost francouzštiny a její znakovost je výhodná zvláště u překladů tématiky, kterou překladatel příliš nezná, protože mu velmi pomáhá v pochopení a brání vytvořit překlad, který bude úplně nesrozumitelný.

Čeština	Angličtina	Francouzština	Poznámka
acquis Společenství			Acquis communautaire – z francouzštiny, používá se pro vyjádření .....
akční program	action programme	programme d'action	
akt	act	acte	
Bílá kniha	White Paper	livre blanc	
celní území	customs territory	territoire douanier	
dohodnutý zápis	agreed minute	procès-verbal agréé	
Dohodovací výbor	Conciliation Committee	comité de conciliation	
doporučení Vysokého úřadu č. 1/64	high Authority Recommendation No 1/64	recommandation n° 1/64 de la Haute Autorité	
finanční nařízení	financial regulation	règlement financier	
interinstitucionální dohoda	interinstitutional agreement	accord interinstitutionnel	
Intervenční agentura	intervention agency	organisme d'intervention	
intervenční cena	Intervention price	Prix d'intervention	
judikatura soudu	case law	jurisprudence	
kandidátská země	applicant country	pays candidat	
konvergence	convergence	convergence	Jedná se o sblížení hosp. rozvoje čl. států - blíže stanoví Maastrichtská smlouva
konzultace	consulting	consultation	Jedná se o konzultace Členských států s Komisí – i v překladech legislativy EU se používá slovo cizího původu
nabídkové řízení	invitation to tender	adjudication	
nařízení (směrnice, rozhodnutí...) XXX se mění	regulation (Directive, Decision...) XXX is hereby amended/modified	le règlement (directive, décision...) XXX est modifié(e)	v českém právním názvosloví se používá termínu novelizace
oblast působnosti	Field of application	Champ d'application	Používá se často nejen ve smyslu působnosti zákona, ale i např. zákazu, ze zákona vyplývajícího
orientační cena	guide price	prix d'orientation	
oznamování a zprávy	notification and	notification et	

	reporting	rapports	
podnět	initiative	initiative	
podpora	support, aid	aide	v legislativě EU se jedná o finanční termín
pomoc	assistance	assistance	v legislativě EU se jedná o finanční termín
prahová cena	threshold price	Prix de seuil	
právní předpisy		législation	
právo usadit se	right of establishment	Droit d'établissement	
primární legislativa	primary legislation		
princip subsidiarity			
prováděcí ustanovení	rules of application implementing provisions	disposition d'application	
příjemce	beneficiary	bénéficiaire	
přistoupení Řecka	accession of Grece	adhésion de la Grèce	
rámcové rozhodnutí	Framework Decision	décision-cadre	
sdělit	notify	communiquer	Často např. ve větě: „Přijata opatření se sdělí Komisi do jednoho měsíce.“
zpráva	notification	communication	
sekundární legislativa	secondary legislation		
schválit změny	adopt such amendmets	arrêter les modifications	fr. arrêter má v češtině různé významy podle významu: přijmout směrnici, stanovit kritéria
Single European Act (SAE)	Acte unique européen (AUE)	Einheitliche europäische Akte (EEA)	Jednotný evropský akt (JEA)
Směrná cena	Indicative price	Prix indicatif	
směrnice	directive	directive	
smlouva o přistoupení	treaty of accession	traité d'adhésion	
Smlouva o vytvoření jednotné Rady a jednotné Komise Evropských společenství (Smlouva o jednotných orgánech)	Treaty establishing a Single Council and a Single Commission of the European Communities (Merger Treaty)	Traité instituant un Conseil unique et une Commission unique des Communautés européennes (traité de fusion)	Adjektivum „jednotný“ je časté v legislativě EU a je pro ni příznačné
Smlouva o založení ...	Treaty establishing ...	Traité instituant ...	Uvádíme jako doklad podobnosti českého a německého znění: „Vertrag zur Gründung ...“

soudní pravomoc	jurisdiction	jurisdiction	
spokojená existence zvířat příp. dobré, přiměřené podmínky zvířat (dobré zacházení se zvířaty)	animal welfare	bien-etre des animaux	Několik možností překladu dokládá dlouhé hledání správného výrazu.
společná akce	action commune	Joint Action.	Adjektivum „společný“ je velmi časté v legislatvě EU: např. Společný celní sazebník, společná měna, společný trh, společná politika, ...
Společná strategie Evropské rady 1999/66/SZBP	Common Strategy 1999/66/CFSP of the European Council	Stratégie commune 1999/66/PESC du Conseil européen	
Společná zemědělská politika	Common Agricultural Policy		
Společný celní sazebník	Common Customs Tariff	Tarif douanier commun	
společný postoj Rady	common Position of the Council	position commune du Conseil	
společný trh	common market	marché commun	
spolupráce s orgány členských států	liaison with the authorities of the Member States	liaison avec les autorités compétentes des Etats membres	
strukturální fondy	structural fund	fonds structurels	
Text s významem pro EHP	Text with EEA relevance	Texte présentant de l'intérêt pour l'EEE	EHP – Evropský hospodářský prostor
třetí země	non-member country; third country	pays tiers	
zásada národního zacházení	national treatment principle	principe du traitement national	
Zelená kniha	Green Paper	livre vert	
zveřejnění <i>nebo</i> vyhlášení	publication	publication	

III. Stane se z eurožargonu „dřevěný jazyk“? Eurožargon – jazyk administrativy

V této spíše úvahové části upozorníme na možné nebezpečí eurožargonu pro češtinu, a to je nebezpečí vzniku tzv. „dřevěného jazyka“ – jazyka, který je zatížen frázemi, složitými, špatně srozumitelnými slovními a větnými konstrukcemi. Vycházíme z pojetí jazyka administrativy a politických stran zemí, které neměli přetržený demokratický vývoj a kterým jsme ještě před čtrnácti lety říkali „západní země“. V zemích bývalého Sovětského bloku pro tento pohled na jazyk nebyly společenské podmínky, přestože jen ze zběžného srovnání jazyka komunistické moci a jazyka administrativy se prvně jmenovaný jazyk jeví jako „dřevěnější“, méně srozumitelný než jazyk administrativy.

„Dřevěný jazyk“ v angličtině, němčině a francouzštině

Jazyk Evropské unie vlastně tvoří bruselští úředníci a překladatelé, či následně novináři, kteří problematiku Evropské unie představují široké veřejnosti. Obecně jazyk administrativy bývá kritizován za svou nepřehlednost, špatnou srozumitelnost, opakování stejných klíše, které mají malou informační hodnotu. Ve světové sociolingvistice existují pro jazyk administrativy a jazyka stranického aparátu různé termíny s většinou spíše negativním významem. Ve francouzské sociolingvistice najdeme termín: „langue de bois“ – v doslovném překladu dřevěný jazyk. V němčině se vyskytuje termín „hölzerne Sprache“¹⁸ pro těžkopádný styl, nebo „Apparatsprache“, pro jazyk komunistické moci, v angličtině pak najdeme „officialese“ nebo „gobbledegook“¹⁹ nebo „official gobbledebook“.

„Dřevěný jazyk“ v ruštině, polštině a češtině

Pokud jde však o jazyky zemí bývalého sovětského bloku, jejichž politická moc jazyk deformovala snad nejvíce, většinou v nich neexistuje vžité označení pro tento způsob vyjadřování. Pouze ruština má odpovídající výraz: деревянный язык, viz Akademický slovník ruského jazyka, Akademie věd SSSR, 1957: „деревянный язык: бедный, невыразительный, с хой, азённый“ (chudý, nevýrazný, suchý, byrokratický). Ovšem ani ruský „dřevěný jazyk“ není používán ruskými disidenty ve smyslu politickém, tak jako jeho francouzský ekvivalent. V polštině, pokud je nám známo, neexistuje žádný termín, který by měl vztah k „dřevěnému jazyku“, polština si případně vypomáhá doslovným překladem Orwellova „newspeak“ – „nowomowa“. Případně v písních undergroundových zpěváků najdeme výraz: „mowa-trawa“ (jazyk-tráva) nebo „dřęta mowa“ (jazyk – langue engourdie).

Dle Seriota (1985) má ve francouzštině výraz „dřevěný jazyk“ čistě politický význam, který dostal v roce 1968, tedy v době, kdy vznikla potřeba takto vztah mezi jazykem a politikou pojmenovat. Tento termín je parně z ruštiny. V ruštině totiž navíc existuje více synonym: топорный язык (jazyk štípaný sekerou), корявый язык (zauzlovaný jazyk), д. бовый язык

¹⁸ „Er ist in hölzerner, farbloser Apparatsprache verfaßt...“ M. Voslensky (1990)

¹⁹ „Gobbledegook“: slovo z americké angličtiny, poprvé zaznamenané v roce 1944 (v článku autora Maury Mavericka v New York Times) namyšlená, často se opakující „velká slova“ washingtonských byrokratů (Washington's red-tape language“). Vytvořený podle hudrování krocana: a turkey-cock's gobble. (Zdroj: Oxford English Dictionary, 2. sv.).

(langue de chène), с конный язык (langue de drap), která kromě posledního mají vztah ke dřevu.

„Dřevěný jazyk“ v češtině

V češtině dle Seriota (1985) existuje výraz mrtvý jazyk, který se ovšem ve výše zmíněném kontextu nepoužívá. V roce 1998 však vyšla poprvé oficiálně kniha Petra Fidelia *Řeč komunistické moci*. Kniha zahrnuje tři texty věnované sémantickému rozboru komunistického jazyka: *Lid, demokracie, socialismus* (1978), *Pohádka o Stalinovi* (1980), *Zrcadlo komunistické řeči* (1989). První dvě byly původně publikovány v samizdatových edicích, v roce 1986 vydalo pařížské nakladatelství (Bernard Grasset) francouzskou verzi těchto textů s předmluvou André Glucksmanna pod názvem *L'esprit post-totalitaire*. Petr Fidelius, analyzoval články Rudého práva.

Dle Petra Fidelia je cílem komunistického užívání jazyka „působit na vědomí «našich lidí» za účelem jeho «přeměny», která by znamenala «ztotožnění» s programem a metodami strany jakožto řídicí složky společnosti.“ Toto ovšem není cílem jazyka administrativy.

Petr Fidelius ukazuje, jak jazyk komunistické moci, stejně tak jako jeho ideologie, společnost rozděluje a elitářsky vyzdvihuje a chrání jen určitou, velmi malou skupinu vyvolených členů Komunistické strany Československa.

Štěpení společnosti a jazyka přirovnává Petr Fidelius k principu jaderné redukce, podle něhož je možno redukovat celek na „jádro“, aniž se přitom mění kvalita věci. To dokládá Fidelius na pojmu *lid*: jeho jádrem jsou *pracující* (tzv. *pracující lid*), jádrem pracujících je *dělnická třída*, jejímž jádrem je *strana*. Ovšem i komunistická strana má své jádro: je to tzv. *zdravé jádro*, jehož funkcí je udržovat ideologii. Jádrem zdravého jádra je stranické *vedení*, tj. skupina *vůdců*, jež může být někdy redukována jen na jednoho vůdce. Lid hraje vždy pokrokovou úlohu, potřebuje ovšem vždy vedení, aby mohl svou úlohu splnit. Lid nemá přístup k historické pravdě, tu znají a interpretovat umějí straničtí *vůdcové*.

Teorii jaderné redukce můžeme aplikovat obecně na život ve společnosti, kdy komunistická moc omezením lidských svobod redukovala život člověka. Komunistická věda omezovala i informace o některých oborech. Např. výuka české literatury se omezila jen na některá období: stará česká literatura, 19. století, část meziválečné literatury a literatura 50. let. I v těchto obdobích byli vybráni prověřeni autoři Jan Neruda, Božena Němcová, Alois Jirásek. Jejich díla však nebyla analyzována celkově, ale z pohledu úhlu revolučních mas.

Cílem jazyka „ Bruselské byrokracie“ není manipulace tak jako v případě jazyka totalitní moci, k určitému zjednodušení, které jsme popisovali ve vztahu k jazyku totalitní moci, může dojít snahou o co největší zobecnění, vlastní zejména právnímu jazyku.

Středoevropští či ruští jazykovědci, kteří mají osobní zážitek s různým typem omezování komunistickou mocí, nevidí souvislost mezi jazykem totalitní moci a jazykem administrativy ve svobodné společnosti. Analýza jazyka byrokracie jednak v době totalitní vlády neměla podmínky ani potřebný impuls. A jednak je velmi těžké vysvětlit nerodilému mluvčímu v čem tkví „dřevěnost“ vyjádření. Jazykový cit je velmi osobní záležitost, která je podmíněna mnoha faktory – vzděláním, zkušenostmi, historií, ... Zdá se nám ale zajímavé si uvědomit, že západní jazykověda, která sice nemá přímé zkušenosti s totalitním jazykem, a zachovává si tedy od něj

ve vědě nikoliv zanedbatelný odstup, vidí přímé souvislosti s jazykem administrativy, s kterým naopak přímé zkušenosti má a již vytvořenou tradici rozborů.

Jazyk komunistické moci jsme uvedli i z dalšího důvodu: Jako doklad toho, jak jazyk odráží společenskou realitu. Sémantická analýza jazyka je velkým zdrojem poznání společnosti. Je tedy možné, že až Česká republika vstoupí do Evropské unie a jazyk s ní spojený bude vžitý, vzniknou práce, které na základě analýzy jazyka přiblíží vztah otevřenosti či uzavřenosti EU vůči občanům, a příp. vztah občanů k EU.

Závěr

Práce se zabývá jazykem, kterým se hovoří a píše ve spojitosti s Evropskou unií. Je rozdělena do dvou základních částí: jazyka překladu právních předpisů EU a jazyka použitého v této souvislosti v popularizačních příručkách, které z velké většiny vydalo Ministerstvo zahraničních věcí a který jsme shodně s bruselskými úředníky a názvem slovníku nazvali eurožargonem.

Zprvu jsme si položili otázku, zdali existuje eurožargon. Vzhledem k tomu, že jsme našli hodně důkazů viz různé typy slovníčků, tato hypotéza se potvrdila. Dále pak jsme podávali srovnání jazyka překladu právních předpisů a popularizačních příruček a došli jsme k názoru, že kromě délky a určité rozvláčnosti popularizačních textů, oproti strohosti právních předpisů, je rozdíl v častějším používání cizích slov v popularizačních textech.

Na několika příkladech jsme ukázali způsob a dlouhou cestu hledání odpovídajícího českého termínu. Několik stránek jsme věnovali anglickému výrazu „right of establishment“, který je součástí jedné z nejdůležitějších svobod občana EU – práva zahájit a vykonávat podnikatelskou činnost na určitém místě, a jehož konečné české znění: *právo usazování* se hledalo více než dva roky. Podrobně jsme analyzovali navrhované možnosti a důvody, které nás vedli ke konečné volbě českého termínu, představili jsme i názory jiných odborných pracovišť. Podobně svízelný byl překlad anglicismu *tendr*, který se v překladech právních předpisů EU ustálil na *nabídkovém řízení*. Při posuzování použití přídavných jmen *vnitrostátní* nebo *národní* pak hráli roli sociolingvistické a sociohistorické faktory a paměti národa.

Krátce jsme analyzovali zemědělskou terminologii. V této souvislosti bychom mohli předpokládat, že se slovní zásoba v této oblasti zabývá názvy plodin, zvířat, zemědělské techniky, atp, většinou se ovšem z důvodu udržení stejných cen produktů ve všech členských zemích jedná o finanční termíny. Stručně jsme představili strukturu společné zemědělské politiky a základní terminologii z ní vyplývající. Pokud se týká výskytu zkratk v textu, konstatovali jsme, že v právních předpisech EU se užívá méně zkratk než v příručkách o EU. V závěrečné části jsme uvedli stručný slovníček eurožargonu.

V poslední úvahové části jsme uvedli zamyšlení, které vycházelo z dřevěného jazyka totalitní moci. Ti, kteří tuto dobu zažili a prožili mohou jistě nejvíce ocenit fakt, že lze vůbec psát o eurožargonu ve spojitosti s českým prostředím.

PŘÍLOHA

Proces překladau právních textů

V této části popíšeme způsob překladau legislativy EU. Věnuji se důkladně popisu práce, protože překlad tak velkého množství textu je velmi výjimečný úkol jak z hlediska jazykového, tak i historického.

Česká republika podala svou přihlášku do Evropské unie v roce 1996 a o dva roky později byla v rámci bilaterální mezivládní konference o přistoupení k EU zahájena samostatná jednání. Jedním ze základních podmínek vstupu do EU bylo přijetí legislativy EU, tedy zajištění překladau již zmíněných přibližně 80000 stran textu právních předpisů ES dosud publikovaných v Úředním věstníku ES, což bylo svěřeno Koordinačnímu a reviznímu centru Úřadu vlády České republiky. V následující kapitole podrobně popíšeme proces pořizování revidovaného znění legislativy EU. Objasníme složitý a pro naši republiku historicky ojedinělý proces překladau tak rozsáhlého množství stránek právních textů Evropské unie, hledání a přejímání správných termínů.

Ze zkušenosti ze zemí, které přistupovaly později a které též musely pořídit desetitisíce stránek překladau právních textů vyplývá, že existují dvě možnosti: v rámci státních orgánů vytvořit překladatelské středisko, které jednak zajišťuje překlad i revizi textu a nebo nechat texty přeložit překladatelskou agenturou a v rámci státní správy vytvořit již menší odbor, který bude zodpovědný za konečném, revidované znění překladau. Česká republika se rozhodla pro druhou variantu a v rámci odboru kompatibility s právem ES při Ministerstvu spravedlnosti ČR vytvořila Koordinačního a revizního centra (KRC)²⁰. Počátkem roku 1999 byl celý odbor kompatibility převeden pod pravomoc Úřadu vlády ČR, v jehož rámci působí dodnes.

Geneze českého znění právních předpisů ES začíná zadáním překladau spolupracující překladatelské agentuře. Překladatelé mají k dispozici minimálně dvě rovnocenné originální jazykové verze (nejčastěji kombinace angličtina a francouzština nebo angličtina a němčina) a na odborných částech překladau spolupracují formou konzultací s příslušným resortem; výsledkem těchto konzultací jsou seznamy závazných termínů, které jsou ukládány do databáze závazných termínů. Po ukončení projektu, tedy až bude přeloženo více než 80 000 stránek, by měl z této databáze vzniknout slovník terminologie používané v právních předpisech EU.

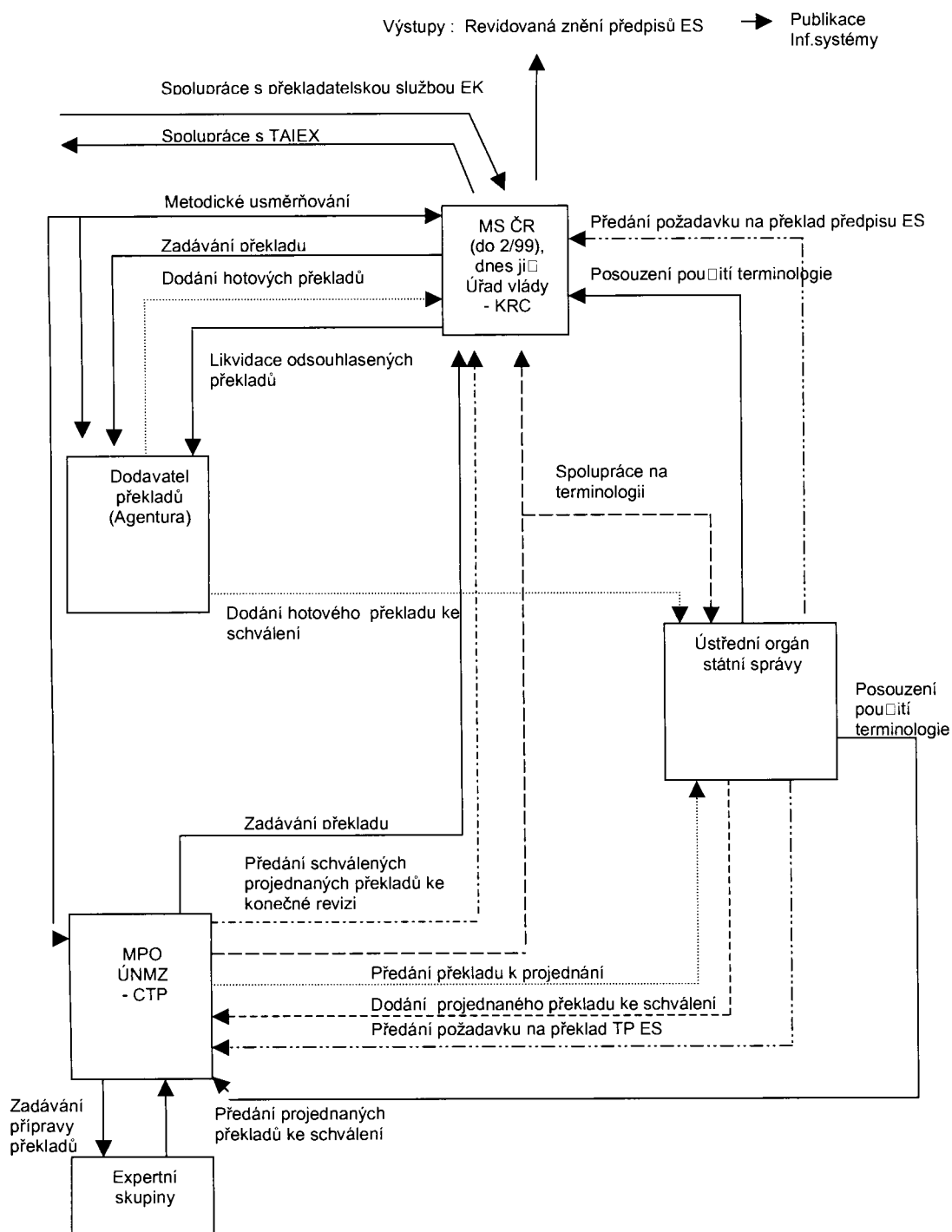
V současnosti je v KRC zaměstnáno přibližně 25 revizorů, kteří bez výjimky mají aktivní znalost alespoň dvou světových jazyků, polovina z nich má vysokoškolské vzdělání v oboru právo, a někteří v oboru ekonomie. Ideální vzdělání pro tuto práci je absolvent právnické fakulty a filozofické fakulty oboru překladatelství a tlumočnictví, pokud možno s praxí v nějakém zemědělském nebo technickém oboru, mající velmi dobrou memorickou paměť. Tito revizoři kontrolují překlady z právního a jazykového hlediska, aby však bylo dosaženo co nejvyšší možné úrovně kvality textu českého znění, prochází dokumenty ještě samostatnou revizí českého jazyka, kterou zajišťují dva revizoři s vysokoškolským vzděláním v oboru český jazyk.

---

²⁰ Koordinační a revizní centrum bylo zřízeno na základě souhlasu vlády České republiky, který vyslovila v bodě II usnesení č. 537 ze dne 21. srpna 1998.

Základní prvky systému pořizování a revizí překladů legislativy ES a jejich základní vazby

Tabulka dle rigorózní práce M. Vavrochové

Popisu pořizování obsahově tak objemného materiálu, jako je překlad legislativy Evropské unie jsme věnovali takovou pozornost, protože se jedná o proces na jednu stranu technicky a organizačně velmi náročný, který ovšem na druhou stranu má za základ jazyk, jev tak citlivý, někdy špatně postižitelný, a neustále se vyvíjející. A překlady legislativy musí naopak jazykový vývoj předjímat, protože se tyto texty se stanou v pravdě aktuální až se vstupem České republiky do EU.

Konstatovali jsme, že tato práce vyžaduje a zejména v počátku, kdy vstup do Evropské unie byl v nedohlednu, přesto se ale spoluvytvářel nový právní rámec státu, vyžadovala ohromné osobní nasazení.

Seznam použité literatury

Odborná

- Akademický slovník cizích slov
Academia 1997, Praha
- Stručný filozofický slovník
Svoboda 1966, Praha
- Malá Encyklopedie Evropské Unie
Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1997
- Akademický slovník ruského jazyka
Akademie věd SSSR, 1957
- Eisner Pavel
Chrám i tvrz
Lidové noviny 1992, Praha
- Fidelius Petr
Řeč komunistické moci
Triáda 1985, Praha
- Jelínek a Styblík
Čtení o českém jazyku
SPN 1971, Praha
- Martincová Olga
Nová slova v češtině
Slovník neologismů
Academia 1968, Praha
- Poštolková Běla
Odborná a běžná slovní zásoba současné
češtiny
ČSAV 1984, Praha
- Poštolková Běla, Roudný Miroslav, Tejnor
Antonín
O české terminologii autorů
Malá jazyková knihnice nakl. Academia
1983
- Radina Otomar
Francouzština a čeština – systémové srovnání
jazyků
SPN 1976, Praha
- Seriot Patrick
Analyse du discours politique soviétique
Institut d'études slaves
1985 Paris
- Sochová Zdeňka
Co ve slovnících nenajdete
Praha Portál 1994

Thom Françoise

La langue de bois
1987 Juliard

Voslensky M.

Nomenklatura
Fritz Molden Verlag
München 1990

Příručky o Evropské unii

Zemědělský výkladový „euro“ slovníček
Časopis EUROMAGAZÍN
Praha 2001

Průvodce podnikatele Evropskou unií
Národní program přípravy České republiky
na členství v EU – 1999

ABC Práva Evropských společenství
Praha, Informační centrum Evropské unie při
delegaci Evropské komise v ČR, 2000
Agenda 2000

Slovníček vybraných pojmů politiky
soudržnosti EU
Praha, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR,
2000

Dokumenty Evropské unie
Program francouzského předsednictví
Evropské unie
1. červenec až 31. prosinec 2000
Praha, Ministerstvo zahraničních věcí ČR
2000

Anglicko-český slovník
Praha, Ministerstvo zemědělství České
republiky, 1999

Glosář
Institute, politiky a rozšiřování Evropské
unie
Praha, Informační centrum Evropské unie při
delegaci Evropské komise v ČR, 2001

Greger Petr	Průvodce občana Evropskou unií Praha, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 1999
Had Miloslav Pikna Bohumil	Druhý a třetí pilíř Evropské unie Praha, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2001
Had Miloslav Pikna Bohumil	První pilíř Evropské unie Praha Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2000
Jech Karel Dlouhý Jiří	Průvodce ochránce životního prostředí Evropské unie (2000) Praha, Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2000
Libánský Václav Štěpán Petr	Průvodce spotřebitele evropskou unií Praha, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2001
Pajas Petr Rossiter Tony	O Evropské unii 2000 Praha, Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2000
Rovná Lenka	Průvodce studenta Evropskou unií Praha, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2000
Říha Ladislav Hůrková Dana	Průvodce daňovou správou před vstupem České republiky do Evropské unie Praha, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2001
Kraus Josef a kol.	Výkladový slovník agrární politiky Praha VÚZE 1993